

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Daniel Rejman

**Dalajlama v České republice
Exulant v srdci Evropy**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Tomáš Petráček Ph.D., Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Bibliografická citace

Dalajlama v České republice [rukopis] : Exulant v srdci Evropy : Bakalářská práce / Daniel Rejman ; vedoucí práce: Doc. PhDr. Tomáš Petráček Ph.D., Th.D. -- Praha, 2013. -- 66 s.

Anotace

Jeho Svátost dalajlama je dnes v České republice přijímán rozporuplně. Bylo tomu tak vždy? Při svých návštěvách v České republice se těšil přízni osobností jako jsou Václav Havel či Tomáš Halík. V poslední době však byla podpora dalajlamy vystavena kritice nejen prezidentské kanceláře ale i samotného premiéra. Změnil se pohled na tibetského duchovního v české politice a mediálním prostředí celkově? Pokud ano, jaké jsou příčiny?

Klíčová slova

dalajlama, buddhismus, česká společnost

Abstract

His Holiness the Dalai Lama is received contradictory in the Czech Republic nowadays. Was it always like that? During his stays in the Czech Republic he enjoyed the favour of such personalities as Vaclav Havel and Tomas Halik. However, recently, the supporting of the Dalai Lama was criticized by not only the President's office but also by the Prime Minister himself. Has the view of the spiritual leader in the Czech politics and media completely changed? If so, what are the causes?

Keywords

Dalai Lama, buddhism, czech society

Počet znaků (včetně mezer): 76165

Poděkování

Rád bych poděkoval své přítelkyni a své rodině za podporu. Děkuji vedoucímu práce Doc. PhDr. Tomášovi Petráčkovi Ph.D., Th.D. za rady a konstruktivní kritiku.

Úvod	11
1. 14. dalajlama	12
1.1. Kdo je Tändzin Gjamccho	12
1.2. Politické smýšlení	13
1.3. Budoucnost dalajlamy	16
1.4. Stručná historie Tibetu a úřadu dalajlamy	19
2. Dalajlama na Západě	21
2.1. Dalajlama a západní společnost	21
2.2. Dalajlama a Hollywood	24
2.3. Ekonomický dopad dalajlamových návštěv	26
3. Dalajlama a Česká republika	31
3.1. Tändzin Gjamccho a Václav Havel	31
3.2. Návštěvy	33
3.3. Negativní postoje vůči dalajlamovi u nás	45
Závěr	55
Seznam použitých zkratk	58
Seznam literatury	59
Přílohy	65
Žebříček četnosti návštěv dalajlamy v EU	66

Úvod

Poslední měsíce dalajlamovi v České republice příliš nepřejí. Navzdory vřelým přijetím, kterých se mu u nás při jeho návštěvách dostalo, proti němu stáli někteří nejvyšší představitelé našeho státu. Donedávna byl vysoce postavený duchovní vůdce hlavním představitelem exilové vlády Tibetu – země, kterou si v padesátých letech podrobila Čína. Ačkoli dnes již není členem exilové vlády, stále je jejím symbolem. Kromě toho je dalajlama osobitý svými názory na globální politiku. Jsou tohle důvody nelibosti, kterou u některých Čechů vzbuzuje?

Čína dnes představuje jednu z nejsilnějších mocností prozatím multipolárního světa a její diplomacie je ohledně dalajlamy sebevědomě nesmlouvavá. Může být tato mocnost pro naši malou zemi hrozbou, kvůli opakovaným návštěvám Jeho Svátosti?

Dalajlama se v České republice dlouhodobě účastní mezináboženského dialogu, veřejně přednáší a jeho návštěvy měly i soukromý charakter díky přátelství s Václavem Havlem. Přesto se zdá, že někteří lidé stojí o to, aby se k němu naše zem otočila zády a již jsme ho k nám nezvali. Jsou tyto hlasy slyšet jen v poslední době nebo tady existovaly vždy? Jakou hrozbu pro naši ekonomiku s sebou nesou dalajlamovy návštěvy naší země? Navštěvuje nás dalajlama častěji než ostatní státy? A jaký mají přínos jeho návštěvy? V této práci se pokusím odpovědět na tyto otázky. Pokusím se také vysvětlit vztah mezi 14. dalajlamou a Českou republikou.

1. 14. dalajlama

1.1. Kdo je Tändzin Gjamccho

„Dalajlama - pojem, který vyvolává v lidech různé představy. Pro některé jsem „živý Buddha“, pozemské ztělesnění Avalókitešvary, bódhisattvy soucítění. Pro jiné jsem „bůh a král“. Koncem padesátých let jsem byl pro lidi místopředsedou stálého výboru Všečínského shromáždění lidových zástupců Čínské lidové republiky. A když jsem se pak uchýlil do exilu, byl jsem nazýván kontrarevolucionářem a parazitem. Mně osobně se v souvislosti s tímto slovem vybavuje něco jiného. Pro mne je dalajlama titul vyjadřující úřad, který zastávám. Jsem prostý člověk, k tomu náhodou Tibeťan, a zvolil jsem si dráhu buddhistického mnicha.“¹

Lhamo Dondub (Bohyně splňující přání) bylo jméno, které budoucí čtrnáctý dalajlama dostal od svých rodičů. Narodil se 6. července 1935 ve vesnici Tagccher (Řvoucí tygr) v tibetské provincii Amdo. Jeho rodiče byli svobodnými rolníky. Když byly Lhamo Dondubovi necelé tři roky, tibetští duchovní v něm rozpoznali čtrnáctou inkarnaci dalajlamy. Dalajlama je výraz pro buddhistického duchovního vůdce Tibetu (nejvyšší představitel Gelugpy, jedné ze škol tibetského buddhismu), zároveň to byl nejvyšší představitel světové moci v Tibetu, později tibetské exilové vlády. „Dalaj“ pochází z mongolštiny a znamená oceán, „lama“ znamená učitel nebo je též ekvivalentem slova guru. Často se můžeme setkat i s označením kundun – tak nazývají Jeho Svátost především Tibeťané. K lepšímu pochopení nám může posloužit analogie s papežem. Dalajlama i papež mají nejdříve jména, která dostanou od svých rodičů. Při nástupu do svých úřadů však dostanou jména

¹ (GJAMCCHO 2011b, 7)

nová – v tomto případě Džampal Ngawang Lozang Ješe Tändzin Gjamccho (v literatuře se většinou setkáme se zkrácenou verzí Tändzin Gjamccho) a František. Zatímco papež je chápán jako nejvyšší zástupce Krista na Zemi, dalajlamu považují buddhisté za ztělesnění nebo projev Čanrážinga (Avalókitešvary), pomocníka Buddhy. Papež je nejvyšším představitelem státu Vatikán a dalajlama byl nejvyšším představitelem státu Tibet. Není pochyb o tom, že toto srovnání je do velké míry zavádějící, nicméně se domnívám, že pro elementární pochopení pro náš evropský mentální rámeček se přesto hodí.

Tändzin Gjamccho několik let po vniknutí čínských vojsk na tibetské území v roce 1959 prchá do indického exilu. Usazuje se v indickém městě Dharamsala a navazuje kontakty se zahraničím. Svým útekem do Indie a svým úsilím o především kulturní autonomii Tibetu způsobil, že jej Čína označuje za separatistu. ČLR už několik desítek let naléhá na státy, s nimiž obchoduje, aby dalajlamu na své území nezvaly. V roce 1989 mu byla udělena Nobelova cena za mír. Dodnes po celém světě promlouvá na univerzitách (včetně Univerzity Karlovy), setkává se s nejvyššími představiteli států, podporuje charitativní projekty a píše knihy. Jeho kancelář aktivně spravuje dalajlamovy webové stránky a profily na sociálních sítích. Ačkoli se jedná o velice přátelskou a přívětivou osobnost, mnoho lidí mu zazlívá jeho politické smýšlení nebo nepřijemnosti, které s sebou nesou jeho návštěvy.

1.2. Politické smýšlení

„Čína je země, která ztratila všechnu svoji víru, v důsledku čehož musí i sám čínský lid po více než čtyřicet roků snášet nevýslovné utrpení – a to všechno ve jménu komunismu.

Přesto představují cíle komunismu jeden z největších experimentů lidské

*společnosti všech dob a nepopírám, že i mně samotnému zpočátku jeho ideologie velmi imponovala. Potíž byla v tom, jak jsem záhy zjistil, že komunismus sice hovoří o službě „lidu“ - pro který byly v Číně zřizovány „lidové hotely“, „lidové nemocnice“, „lidová armáda“ a tak dále –, avšak slovo „lid“ neznamená v komunismu jednoho každého člověka, nýbrž pouze ty, kdo zastávají názory, které menšina vydává za „názory lidu“.*² Je zajímavé, že dalajlama si zachoval sympatie k některým ideálům marxismu, přestože má Tibet negativní zkušenost s komunismem.

V českém prostoru nenajdeme mnoho intelektuálních či duchovních osobností, které inklinovaly k myšlenkám marxismu. Může to být mimo jiné dáno historickým traumatem republiky, ale je třeba si uvědomit, že tibetské trauma je ještě intenzivnější a drsnější, než padesátá nebo sedmdesátá léta u nás, jelikož tibetská kultura čelí reálné hrozbě brzkého zániku. *„Pokud však mám vůbec jakou politickou „příslušnost“, myslím, že jsem pořád z poloviny marxista. Nemám nic proti kapitalismu, pokud je prováděn humánním způsobem, avšak moje vlastní náboženské přesvědčení ve mně vyvolává sklon spíše k socialismu a internacionalismu, kteréžto oba směry více ladí se zásadami buddhismu. Jinou sympatickou věcí na marxismu je pro mne jeho poučka, že člověk je v konečné instanci odpovědný za svůj vlastní osud. To přesně odráží buddhistickou představu.*

Proti tomu ovšem stavím skutečnost, že země, které uskutečňují kapitalistickou politiku v demokratickém rámci, jsou mnohem svobodnější nežli ty, které usilují o ideály komunismu. A tak jsem nakonec pro humanitní vládu, která má za cíl sloužit celé společnosti: mladým, starým i postiženým, stejně jako těm, kteří mohou být přímo produktivními členy společnosti.

Řekl jsem, že zůstávám polovičním marxistou, ale kdybych měl ve volbách

² (GJAMCCHO 2011b, 296)

odevdat svůj hlas nějaké konkrétní straně, asi bych ho nejspíš dal některé z ekologicky orientovaných.“³ Dalajlama usiluje o to být demokratem. Ačkoli ho tradice zavazuje vládnout, umožnil vznik tibetské exilové vlády, a co se týče pravomocí, ponechal si pouze status duchovního vůdce.

Od roku 2011 je tedy nejvyšším představitelem tibetské exilové vlády Lobsang Sangay, který zavítal i do Prahy na podzim 2012. Kromě Fora 2000 měl přednášku i v refektáři kláštera sv. Jiljí, kde vyprávěl anekdotu, která by se dala do češtiny přeložit asi takto: *Před rokem 1989, kdesi ve východním bloku protestují lidé před vládní budovou a křičí: Chceme demokracii!, jakýsi významný státník vyjde na balkón, hledí na dav a klepe si na čelo. Ve stejné době křičí z okna ve Lhase dalajlama: Chci demokracii!, občané města na něj hledí a klepou si na čelo.* Anekdota nám ilustruje, jak rozdílný je vývojový stupeň evropských států a Tibetu. Zatímco u nás existovala za první republiky poměrně moderní demokratická společnost, která k demokracii došla více méně kontinuálním vývojem, v zaostalém Tibetu před vstupem čínské lidové armády existoval jakýsi druh tradičního feudalismu. Jinými slovy byl pro nás návrat roku 1989 k demokratické společnosti něčím, s čím už jsme jako národ měli zkušenost, kdežto dalajlamovy snahy o demokratizaci tibetské společnosti (při jeho exilovém působení) se mohou jevit některým Tibetanům jako nepochopitelné radikální změny, přesto můžeme považovat toto dalajlamovo snažení za přínosné a potřebné.

Z výše zmíněného můžeme usoudit, že není jednoduché dalajlamu politicky uchopit. Ačkoli sympatizuje s marxismem, je jako duchovní vůdce pro komunisty těžko přijatelný. Kvůli sympatiím k marxismu a kritice majetkové nerovnosti mezi lidmi není přijatelný ani pro klasické kapitalisty.

³ (GJAMCCHO 2011b, 296 – 297)

Pokud bychom ho měli nějak politicky zařadit, patřil by nejspíš do středolevého spektra k nějaké ekologické straně, v českém případě by snad byla nejbližší Strana zelených, která se v roce 2010 začala profilovat k levému středu. Ve stejném roce ji také podpořil Václav Havel před sněmovními volbami. Vyjdeme-li z toho předpokladu (jenž je pouhou domněnkou), můžeme dojít k závěru, že měli Havel a Jeho Svátost k sobě blízko nejen lidsky, ale i politicky.

1.3. Budoucnost dalajlamy

Dalajlama dělá pro své zdraví mnoho. Jednou denně sportuje a hodiny medituje, nepije alkohol ani nekouří. Přesto jeho pokročilý věk, neustálé cestování a stálá hrozba atentátu znamenají, že jeho spolupracovníci promýšlejí, jak se zachovat po jeho smrti. Dalajlama ve svém oficiálním prohlášení sdělil: *„Navíc čínské úřady prohlašují, že čekají na mou smrt a že si pak rozpoznají patnáctého dalajlamu podle vlastní volby. Z jejich nedávných vyhlášek a ustanovení a z následných prohlášení vyplývá, že postupují podle podrobné strategie klamání Tibeťanů, stoupenců tibetské buddhistické tradice i světové společnosti.“*⁴ V tomto prohlášení dále vysvětluje, jak postupovat i v případě, že by patnáctého dalajlamu chtěla vybrat čínská vláda. *„Jak jsem již zmínil, reinkarnace je jevem, k němuž by mělo dojít buď na základě dobrovolné volby dotyčné osoby nebo alespoň na základě síly jeho nebo její karmy, zásluh a modliteb. Proto pouze sám člověk, který se reinkarnuje, má legitimní autoritu nad tím, kde a jak se narodí a jak bude jeho či její reinkarnace rozpoznána. Je evidentním faktem, že nikdo jiný nemůže dotyčného člověka nutit či ho jakkoliv manipulovat. Je obzvlášť nevhodné, aby čínští*

⁴ (GJAMCCHO 2011a)

komunisté, kteří otevřeně odmítají i pouhou myšlenku minulých a budoucích životů, nemluvě o konceptu reinkarnovaných tulkuů, zasahovali do systému reinkarnací a zejména do reinkarnací dalajlamů a pančhenlamů. Toto bezostyšné vměšování je v rozporu s jejich vlastní politickou ideologií a jen odhaluje jejich pokrytectví. Pokud by tato situace pokračovala i do budoucna, bude pro Tibetány i pro stoupence tibetského buddhismu nemožné ji uznávat a akceptovat.“⁵

„Až mi bude zhruba devadesát let, poradím se s vysokými lamy tibetské buddhistické tradice, s tibetskou veřejností a s dalšími povolánými lidmi následujícími tibetský buddhismus a přehodnotím, zda by instituce dalajlamy měla pokračovat či nikoliv. Podle toho bude přijato rozhodnutí. Pokud se rozhodne, že reinkarnace dalajlamů by měla pokračovat a že bude potřeba rozpoznat patnáctého dalajlamu, budou za rozpoznání primárně zodpovídat odpovědní členové instituce Gaden Podrang. Ti by se měli poradit s jednotlivými hlavami tibetských buddhistických tradic a s přísahou vázanými ochránci Dharmy, kteří jsou neoddělitelně spjati s linií dalajlamů. Radu a pokyny by měli hledat u těchto bytostí a měli by dodržet všechny postupy pro hledání a rozpoznání v souladu s tradicí. Zanechám k tomu jasné písemné instrukce. Mějte proto na paměti, že kromě reinkarnace rozpoznané těmito legitimními metodami by neměl být rozpoznán ani akceptován žádný jiný kandidát, vybraný výhradně z politických důvodů, včetně těch v Čínské lidové republice.“⁶

V budoucnu můžeme očekávat podobný vývoj u instituce dalajlamy, jako tomu bylo s institucí papeže ve středověku, totiž vzniku schizmatu. Je velmi

⁵ (GJAMCCHO 2011a)

⁶ (GJAMCCHO 2011a)

pravděpodobné, že příští inkarnace dalajlamy se narodí mimo Tibet, jelikož se dá očekávat, že i čtrnáctý dalajlama zemře mimo Tibet. ČLR si ale již dnes nárokuje právo vybírat jeho příští inkarnaci. Dalajlamové budou tedy nejspíše dva (jak se to již stalo v případě jiných lámů) a budou-li oba aktivními osobami v zahraničních stycích, vyvstane pro naši vládu a našeho prezidenta nebo naší prezidentku pozoruhodné dilema, koho uznat jako toho pravého následovatele. Tibetští duchovní v exilu vyberou pokračovatele podle svých vlastních rozpoznávacích metod. Je velmi pravděpodobné, že tradičními metodami bude následovník rozpoznán mimo území ČLR. A čínská strana vybere také údajnou novou inkarnaci dalajlamy, ačkoli není dosud zřejmé, jakých metod použije.

Již v minulosti se naši čelní představitelé chovali dosti alibisticky, když mnozí (prezident, dva předsedové vlády, ministr zahraničí apod.) oficiálně přijímali dalajlamu, jakožto čelního představitele tibetského buddhismu a jiní (místopředseda senátu a náměstkyně ministra kultury) zase přijali návštěvu delegace tibetského buddhismu ČLR. Tuto druhou delegaci můžeme považovat za jakousi snahu Číny vytvořit substituční vůdce tibetského buddhismu. *„Během své návštěvy byla delegace přijata místopředsedou Senátu Parlamentu ČR p. Ing. Petrem Smutným a náměstkyní ministra kultury ČR pí. Mgr. Kateřinou Kalistovou. Česká strana vysoce ocenila význam návštěvy delegace tibetského buddhismu v České republice a vyjádřila přesvědčení, že tato návštěva přispěje k tomu, aby se česká veřejnost mohla blíže a objektivněji seznámit s čínským tibetským buddhismem a rozvojem i změnou Tibetu v ČLR, a napomůže k vzájemnému porozumění a důvěře mezi lidem obou zemí. Současně se Tu Budan Rimpoče setkal také s představiteli lámaistických věřících v České republice, poskytl interview českému listu „Právo“. Mimo jiné na pozvání Institutu evropsko-asijské spolupráce a Galerie buddhistického umění mluvil k českým buddhistickým věřícím o vývoji tibetského buddhismu*

*v pražském klášteře sv. Anežky české. Vedl zde společnou modlitbu a meditaci, na niž se zúčastnilo okolo 500 lidí z řad českých buddhistických věřících a dalších zájemců včetně čínských a mongolských občanů žijících v ČR, což vzbudilo velký zájem u lidí z nejrůznějších kruhů v ČR.*⁷

1.4. Stručná historie Tibetu a úřadu dalajlamy

Tibet se svou průměrnou nadmořskou výškou 4900m nad mořem je jedno z nejnehostinnějších míst na Zemi. Tibetská náhorní plošina je na jihu lemována pohořím Himalájí. Na této „střeše světa“ pramení důležité veletoky jihovýchodní Asie jako jsou Brahmaputra, Jang-c'-ťiang, Mekong, Žlutá řeka nebo Indus. Doložené známky lidského osídlení v oblasti se datují třicet tisíc let před našim letopočtem. Je zajímavé, že v tak studených oblastech lidé přebývali i v době ledové. První písemné záznamy v tibetštině jsou datovány do 8. století našeho letopočtu. V minulosti se v Tibetu často pokoušeli uplatňovat vliv vládci Mongolska, Číny, Nepálu, ale i Britského království.

Buddhovo učení vzniklo v 5. století před našim letopočtem v severovýchodní Indii. Navzdory tomu, že je oblast Tibetu geograficky velice blízko místu vzniku buddhismu, se toto náboženství dostalo do Tibetu až v 8. století našeho letopočtu. Před buddhismem existovaly v Tibetu různé náboženské kultury. Dominantním byl zřejmě bön – ten se na některých místech Tibetu praktikuje dodnes. Tibetský buddhismus do sebe v minulosti vstřebal prvky starších náboženství, což se dá doložit na příkladu tibetských věštců, kteří pomocí obřadních rituálů navazují kontakt s božstvy a tlumočí jejich sdělení. Titul dalajlama existuje od 16. století, kdy byl poprvé udělen jednomu tibetskému lámovi vládcem mongolské říše. Své vedoucího postavení však

⁷ (<http://www.chinaembassy.cz/cze/xwdt/t269985.htm>, vyhledáno 4. 2.2013)

instituce dalajlamy získala až v 17. století.

V roce 1950 vstoupila Čínská lidově osvobozená armáda na území Tibetu a ten se tak dostal pod čínskou nadvládu. Nedlouho na to vznikla mezi Čínou a Tibetem tzv.: Sedmnáctibodová dohoda, která mimo jiné zaručovala obyvatelům Tibetu náboženskou svobodu a uznávala instituci dalajlamy. Poté, co se měla čínská armáda dopouštět mučení a vraždění jak tibetských duchovních, tak i běžného obyvatelstva, začal 14. dalajlama zvažovat útek do Indie. Po občanských nepokojích ve Lhase se dalajlama v roce 1959 uchýlil do indického exilu. Učinil tak ze strachu z vyhrocení situace a z obavy o svůj život. Dnešní oblast Tibetu silně trápí ekologické problémy jako jsou vliv globálního oteplování, skladování jaderného odpadu a budování průmyslových továren. Čínská vláda je nyní opakovaně kritizována za porušování lidských práv v Tibetu.

2. Dalajlama na Západě

2.1. Dalajlama a západní společnost

„Část odpovědnosti za ukrutnosti napáchané komunismem spočívá přímo na Západu. Nepřátelství, s jakým Západ uvítal vznik prvních marxistických režimů, vysvětluje aspoň částečně ona nezřídka směšná opatření, přijatá k jeho vlastní ochraně.“⁸ napsal ve své knize dalajlama. Ačkoli je dalajlama kritik kapitalismu a velkých majetkových rozdílů, na západě je obecně přijímán vesměs pozitivně. Ke svému postoji ke kapitalismu napsal: „Zjistil jsem, že svým založením tíhnu k socialismu, avšak pozoroval jsem, že ekonomiky socialistických zemí stagnují, zatímco růst ekonomik opírajících se o zásady volného trhu je jasně dynamičtější. Začal jsem se obzvláště zajímat o to, co je na socialistických ekonomikách špatné, a o pozitivní stránky volného trhu. I nadále mne ovšem znepokojuje, že systém volného trhu je náchylný k zvětšování rozdílů mezi bohatými a chudými.“⁹ Dalajlama vzešel z ekonomicky zaostalého Tibetu, kde ještě existoval jakýsi pozdní feudalismus. Přes svůj kritický postoj ke komunismu i kapitalismu, které poznal až ve své dospělosti, spatřuje v obou systémech pozitiva i negativa, což zdůrazňuje velice často při svých přednáškách.

V minulosti vyšlo (i u nás) mnoho knih, na kterých se dalajlama podílel a kde se snaží propagovat buddhismus. V knize *Síla buddhismu*¹⁰ propojuje například buddhistické myšlení a moderní fyziku. Podobně tomu je i v knize *Vesmír v jediném atomu*¹¹. V knihách *Otevřené srdce*¹² a *Transformace mysli*¹³

⁸ (GJAMCCHO 2011b, 296)

⁹ (GJAMCCHO/MUYZENBERG 2009, 9)

¹⁰ (GJAMCCHO/CARRIERE 1996)

¹¹ (GJAMCCHO 2009)

popisuje, jak se naučit meditovat, kontrolovat mysl a soucítit. *Dobré srdce*¹⁴ je kniha, kde Dalajlama komentuje pasáže z evangelií ze svého buddhistického pohledu. V knize *Cesta pravého vůdce*¹⁵ zase hledá soulad mezi buddhistickým nazíráním na svět a kapitalismem a poskytuje rady vrcholným manažerům, jak odpovědně řešit problémy. Výše jmenované tituly, které Jeho Svátost napsal nebo se na nich podílel, jsou jen zlomkem toho, co u nás vyšlo. Jeho publikace se především věnují oblastem jako je etika, psychologie, fyzika, ekologie a náboženství.

Často i na svých přednáškách zdůrazňuje, že aby člověk přejal některé buddhistické metody myšlení či techniky, nemusí se nutně stát buddhistou. Jde o zajímavou reakci na silně sekularizovanou západní společnost. Jinými slovy, ačkoli člověk nevyznává žádné náboženství, může aplikovat buddhistický způsob racionálního myšlení, buddhistickou meditaci či soucit a potlačovat vlastní ego. Nabízí prvky ze své kultury a náboženství, které považuje za užitečné, lidem z jiných kultur, praktikujících jiné náboženství, nebo lidem bez vyznání. Dalajlama si již kdysi všiml, že například právě meditaci praktikují buddhisté na mnohem lepší úrovni než křesťané. „*Řada věcí, o nichž mi povídal, mě překvapila, zejména to, že křesťanští praktikanti meditace nezaujímají během rozjímání žádnou speciální polohu těla. Podle mých vědomostí je pozice, ale i dýchání nezbytnou součástí provádění meditace.*“¹⁶ Některé jogínské techniky, které provozovali tibetští mniši v Dharamsale, ohromily západní svět: „*Když praktikant potlačí hrubší roviny vědomí, je u něj možno pozorovat jisté fyziologické změny. Ty podle experimentů Dr. Bensona zahrnovaly zvýšení tělesné teploty (měřené vnitřně,*

¹² (GJAMCCHO 2003)

¹³ (GJAMCCHO 2000c)

¹⁴ (GJAMCCHO 2006)

¹⁵ (GJAMCCHO/MUYZENBERG 2009)

¹⁶ (GJAMCCHO 2011b, 212)

*pomocí teploměru aplikovaného rektálně, i zvnějšku, měřením povrchové teploty těla) až o 18 stupňů Fahrenheita, tedy o 10 stupňů Celsia. Toto zvýšení teploty umožňovalo mnichům vysušit prostěradlo namočené ve studené vodě a omotané okolo těla, i když okolní teplota byla hluboko pod bodem mrazu.*¹⁷ Později, v roce 2002 dokonce přiletěl jeden z mnichů do Francie, kde před veřejností tyto testy úspěšně zopakoval.

Částečně díky zmiňované popularitě roste i počet lidí v západní společnosti, kteří se zajímají o buddhismus. Slavoj Žižek na své přednášce s názvem *Život v éře trvalého stavu ekonomické nouze* prohlásil: „Každý cynik má to tajemství, že někde uvnitř cynický není. Jen se podívejte na západní byznysmeny. Vypadají velmi cyničtí. Ale já jsem někde četl, že 80% z nich jsou buddhisté. Vím, že můj veřejný život byznysmena je jen přelud a hra stínů, ale to na čem skutečně záleží, je mé duchovní osvícení. Ale bez tohoto soukromého tajemství by tito byznysmeni nemohli existovat.“¹⁸ Pokud Žižek pochopil tento paradox správně, potom jde o velice pokrytecké uchopení náboženství. A pokud je pro tyto byznysmeny východiskem z jejich cynického života buddhismus, proč ne jiná náboženství? Buddhismu na atraktivitě bezesporu dodává náklonnost celebrit k dalajlamovi a tajemný nádech orientu, který si mnoho lidí v představách často idealizuje. Žižkův předpoklad, že mnohým cynikům je paradoxně sympatický buddhismus, můžeme vidět i na českém příkladu. V dokumentárním filmu *Tibet, dalajlama, poselství* režiséra Igora Chauna můžeme vidět herce Petra Čtvrtníčka, jak v Indii čeká na setkání s dalajlamou. Připomeňme, že Čtvrtníčkův humor v některých pořadech a filmech patří v České republice k tomu nej cyničtějšímu.

¹⁷ (GJAMCCHO 2011b, 235)

¹⁸ (ŽIŽEK 2012)

Ačkoliv dalajlama na západě buddhismus popisuje a popularizuje v mnohých svých publikacích, je dost skeptický ohledně přijímání náboženství, které nevychází z kulturního kontextu společnosti, ze které daný člověk pochází. Pro časopis *Nový orient* to okomentoval: „*Já jsem vždycky říkal lidem na Západě, aby si udržovali svou vlastní kulturní tradici a vyznávali hodnoty, které byly platné v dané společnosti během jejího dosavadního vývoje. Měnit tradice je nebezpečné.*“¹⁹ Tak jako nabízí západnímu světu některé buddhistické metody, které mohou zkvalitnit náš život, je připraven se přiučít jiných metod například od křesťanů, kteří podle dalajlamy zvládají charitu a klášterní řeholi s mnohem větším nadšením než mnozí buddhističtí mniši.

2.2. Dalajlama a Hollywood

Dalajlama se po svém útěku z Tibetu díky cestování a promlouvání k lidem na všemožných místech planety postupně dostal do mediálního povědomí celého světa. Jeho charismatická osobnost mystika a duchovního vůdce učarovala mnoha slavným hercům a režisérům. Mezi jeho obdivovatele patří například herec Richard Gere, zpěvačka Patti Smith nebo komik Rusell Brand. Gere se s dalajlamou opakovaně setkal a navštěvuje jej i v Indii. Robert Thurman, otec herečky Umy Thurman, je blízkým přítelem dalajlamy a profesorem, který přednáší indický a tibetský buddhismus.

V roce 1997 šel do kin snímek Martina Scorseseho s názvem *Kundun*. Šlo životopisné dílo mapující část života dnešního dalajlamy – především jeho dětství a útěk do exilu. Ve filmu si zahrálo několik dalajlamových příbuzných a mnoho tibetských exulantů. Ve stejném roce šel do kin i snímek *Sedm let v Tibetu*, kde sice nebyl ústřední postavou dalajlama, přesto se tam postava

¹⁹ (CHALOUPKOVÁ / PROCHÁZKA 2002, 57)

dalajlamy – dítěte objevila. Film *Malý Buddha* z roku 1993 se pokouší částečně popisovat život Siddharthy (Buddhy) a popularizovat tibetský buddhismus, i když se v něm postava dalajlamy přímo neobjeví. Jednalo se o díla s velkým rozpočtem, pod vedením věhlasných režisérů, která šla do kin v mnoha zemích světa. Prvně zmiňovaný film provázely těžkosti před uvedením. „*Snímek z produkce firmy Touchstone, která patří jednomu z nejmocnějších hollywoodských studií Walt Disney, byl první měsíc uváděn jen ve dvou kopiích. Obecně přitom platí, že v USA a Kanadě jsou premiérové snímky promítány v řádově stovkách až tisících kopií. Obava zmíněného megaproducenta kreslených filmů z podrážděné reakce Číny, která v celosvětové produkci disneyovek sehrává významnou roli, byla zřejmě příliš silná. Pekingská vláda ostatně již minulý rok dávala důrazně najevo, že si uvedení Scorseseho filmu nepřeje.*“²⁰ Všechny tři filmy byly promítány v České republice a je pravděpodobné, že se silně podílely na obrazu dalajlamy v očích české veřejnosti. Těžko hledat jiná území usilující o nezávislost, která by měla tak velkou podporu v západním šoubyznysu, jako je právě Tibet.

Ve třech výše jmenovaných hollywoodských filmech je tibetský buddhismus vyobrazen téměř pouze kladně. Celý, v jistém ohledu idealizovaný, obraz tibetského buddhismu v západní společnosti dotváří Čína svým jednáním, kdy sama dělá mnoho proto, aby se pasovala do role nepřítele - „záporné síly“. „*Politika tvrdé ruky zajistila Pekingu v Tibetu pevnou kontrolu, ale jen za cenu dlouhodobé skvrny na jeho mezinárodní prestiži. Charismatický dalajlama obratně udržuje Tibet v pozornosti medií v neposlední řadě i díky svým četným přátelům v řadách mezinárodních celebrit, jako je Richard Gere či Patti Smith a ovšem i Václav Havel. Krkolonná snaha Pekingu vyličit dalajlamu jako nebezpečného separatistu a politického extrémistu vyznívá převážně*

²⁰ (Disneyho studia ustoupila čínské vládě 1998)

*naprázdno.*²¹

2.3. Ekonomický dopad dalajlamových návštěv

Časopis Forbes každoročně sestavuje žebříček nejmocnějších lidí světa. V tomto žebříčku²² se v roce 2010 umístil na první příčce tehdejší čínský prezident Chu Ťin-tchao. Mohlo se to jevit jako historický milník, kdy Čína přebírá pomyslnou štafetu nejmocnějšího státu světa po svém předchůdci – Spojených státech. Avšak v roce 2011²³ se již vrátil na první místo americký prezident Barack Obama a hned za ním skončili Evropané Vladimír Putin a Angela Merkelová. Podle stejného časopis byl v roce 2012 dokonce mocnějším papež Benedikt XVI., než kterýkoli čínský státník. Za nejmocnějšího muže Číny byl označen generální tajemník Komunistické strany Si Ťin-pching (nyní čínský prezident), který skončil až na devátém místě. V žebříčku²⁴ nejsilnějších ekonomik je Čína až třetí. Na prvním místě je Evropská unie a druhé jsou Spojené státy. Za Čínou se umístily státy Indie a Japonsko. Mimo Čínu jsou tedy v první pětce ekonomiky, které jsou silně nakloněny dalajlamovi a bez kterých se zároveň čínská ekonomika nemůže obejít. To samo osobě svazuje čínské vládě ruce při uplatňování represí, týkajících se návštěv dalajlamy.

V této otázce však může být podstatný i fakt, že Čína v budoucnu dominantní světovou velmocí pravděpodobně bude. Její moc spočívá v nejpočetnější

²¹ (HÁLA 2002, 11)

²² (http://www.forbes.com/lists/2011/20/powerful-people_2010.html, vyhledáno 2. 4. 2013)

²³ (<http://www.forbes.com/powerful-people/list/>, vyhledáno 2. 4. 2013)

²⁴ (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>, vyhledáno 2. 4. 2013)

a stále sílící armádě, která si každý rok nárokuje větší podíl z čínského státního rozpočtu, a také v její ekonomice, která roste posledních několik desetiletí závratným tempem. Čínská zahraniční politika má v dnešní době několik problémů, díky kterým je terčem kritiky. Mezi nejvýznamnější patří nárokování si Tchajwanských ostrovů, porušování lidských práv, cenzura informací, ekologické problémy a devastace tibetské kultury.

V devadesátých letech jsme jako stát zaujímali k Číně spíše negativní postoj. Jako čerstvě postkomunistická země jsme v Číně viděli živoucí pozůstatek komunistického bloku. Prezident Havel nikdy ČLR nenavštívil. To jeho pokračovatel prezident Václav Klaus v této otázce postupoval opačně. S dalajlamou se nesešel (i když sám duchovní o to zájem projevil) a ČLR navštívil už jako premiér a později jako prezident. Není pochyb o tom, že v zemi, kde je trh řízený vládou jedné strany, bude mít diplomacie velký vliv na obchodní vztahy se zahraničím. Na věci, které se čínské vládě nelíbí, umí Čína reagovat okamžitě. *„K výraznému poklesu exportu došlo například záhy po návštěvě někdejšího ministra hospodářství Karla Dyby na Tchaj-wanu v roce 1994. Pozdější návštěva premiéra Václava Klause v Pekingu naopak vývoz povzbudila. K dalšímu pádu došlo brzy po projevu prezidenta Václava Havla v OSN k Tibetu v roce 1995 a rovněž po návštěvě delegace Poslanecké sněmovny na Tchaj-wanu počátkem roku 1996.“*²⁵ Je třeba dodat, že v devadesátých letech jsme do Číny více vyváželi, než z ní přiváželi.

Naši touhu být státem, který se zastává lidských práv, a zároveň být státem, který chce aktivně obchodovat s jihovýchodní Asií, nazval tisk v devadesátých letech schizofrenií. Avšak s tímto problémem se potýká většina států hostících dalajlamu. Není mnoho zemí, které by zaujaly jednoznačné stanovisko. Mnoho

²⁵ (KORBEL 1999, 14)

významných ekonomik chce přivítat na svém území dalajlamu a zároveň mít dobré vztahy s Čínou. Připomeňme, že dalajlama žije v Indii a každoročně tam promlouvá na mnoha místech. Země, jako USA, Japonsko, Německo, Francie apod., které dalajlama navštěvuje pravidelně, dají dohromady ohromnou ekonomickou sílu a potenciál, což Čína nemůže ignorovat. Nemůže s těmito zeměmi přestat obchodovat ani je nějak razantněji trestat, jelikož by tím ohrozila i sama své investice. Můžeme spíše pozorovat podivný boj odvážných kroků a zároveň ústupků. Americký prezident Barack Obama se sešel s dalajlamou, ale setkání se nekonalo v proslulé oválné pracovně ani v přítomnosti novinářů. S trochou fantazie bychom to mohli přirovnat k přísloví „*Vlk se nažral a koza zůstala celá.*“ Ve „hře“ je totiž mnoho. Čína je dnes největším věřitelem USA. Po rozhořčených slovech je čínská reakce nakonec vlašná: „*Může se navíc stát, že místo prezidenta Chu Ťin-tchaa přijede na dubnový summit o jaderné bezpečnosti do Washingtonu někdo níže postavený. „Možná pak ještě odeprou několika americkým činitelům vízum,“ citovala Reuters nejmenovaný zdroj blízký Bílému domu. Podle něj se však dřív nebo později vztahy znovu normalizují.*“²⁶ Nedá se tedy mluvit o žádné schizofrenii. Politika si vždy žádá kompromisy.

Bývalý ministr obrany Alexandr Vondra ohledně návštěv dalajlamy nedávno pro časopis Respekt prohlásil: „*Přitom evropští státníci v čele s kancléřkou Merkelovou se jezdí klanět do Pekingu několikrát ročně, prosí o finanční pomoc při záchraně eura a o lidských právech neřeknou ani slovo.*“²⁷ Ale jaksi nedodal, že (jak jsme již výše uvedli) zrovna Německo hostí dalajlamu i vícekrát do roka, sama Merkelová se s Jeho Svátostí setkala osobně, a mnoho jiných evropských zemí jej vítá poměrně často. „*Už tři roky uplynuly*

²⁶ (Číně navzdory, ale opatrně 2010)

²⁷ (<http://respekt.ihned.cz/c1-57497930-anketa-jak-rozumite-premierem-zminenemu-pojmu-dalajlamismus>, vyhledáno 2. 4. 2013)

od poslední oficiální návštěvy Číny, které se účastnil nějaký člen českého kabinetu. Přestože to nikdo z oficiálních činitelů nepotvrdí, vzájemné politické vztahy "zamrzly" kvůli opakovaným schůzkám vrcholných českých politiků s tibetským duchovním vůdcem dalajlamou, jehož vládnoucí čínská komunistická garnitura osočuje za separatistu.²⁸ napsaly nedávno Hospodářské noviny (server IHned). Ovšem ve stejném článku vzápětí redakce dodala: „Podle některých byznysmenů se ale vliv politiky na česko-čínské obchody démonizuje. Myslí si to i miliardář Andrej Babiš, majitel holdingu Agrofert. "Rozhodně nehraje zásadní roli," soudí Babiš, do jehož portfolia od roku 2006 patří i čínská továrna na výrobu titanové běloby zaměstnávající asi 300 lidí.“²⁹

V rámci institutu CEGE na univerzitě v německém Göttingenu vypracovali Andreas Fuchs a Nils-Hendrik Klann studii s názvem *Paying a Visit: The Dalai Lama Effect on International Trade*³⁰ (Placení návštěvy: Dalajlamův vliv na mezinárodní obchod). Analyzovali v ní bilanci zahraničního obchodu s Čínou u jednotlivých států mezi roky 1991 a 2008. Ze studie mimo jiné statisticky vyplývá, že dalajlamovo setkání s oficiálním představitelem země má za důsledek, že export dané země do Číny klesne v průměru o 12,5% a na původní hladinu se dostane až za následující dva roky. Na tuto studii reagoval server IDnes článkem, v němž zmínil, že: „Od roku 2002 do roku 2008 dalajlama strávil v Česku celkem sedmnáct dní. Do země přitom za stejnou dobu přicestoval šestkrát a v drtivé většině případů se setkal i s vrcholnými politickými představiteli. Na světě je přitom jen osm států, kam

²⁸ (<http://ekonom.ihned.cz/c1-57987380-cesky-byznys-se-uci-cinsky>, vyhledáno 2. 4. 2013)

²⁹ (<http://ekonom.ihned.cz/c1-57987380-cesky-byznys-se-uci-cinsky>, vyhledáno 2. 4. 2013)

³⁰ (FUCHS/KLANN 2011)

*tibetský duchovní vůdce cestuje častěji.*³¹ Jde však slova, která vyznívají přehnaně poplašně. Je třeba si uvědomit, že dalajlamu většinou zvou vyspělé svobodné státy. Například v Africe navštívil jen minimum států. Na blízkém východě navštívil jen Izrael. Balkán a střední Asii nenavštěvuje téměř vůbec. Nejčastěji jeho cesty vedou do USA a do střední a západní Evropy. V tomto civilizačním okruhu jsme co do četnosti návštěv Jeho Svátosti spíše průměr (více v grafu v příloze). Co se týče vývozu do Číny, posledních šest let do průměru této statistiky nezapadáme, objem českého exportu³² do Číny každoročně roste.

Není lehké říci, zda česko-čínský byznys by byl na tom lépe, nebýt častých návštěv dalajlamy a jeho přátelství s Havlem. Avšak odpověď zní, že by velmi pravděpodobně na tom o něco lépe byl.

³¹ (http://zpravy.idnes.cz/cina-zjevne-rusi-obchody-se-zememi-ktete-hosti-dalajlamu-pko-/zahranicni.aspx?c=A101103_170053_zahranicni_btw, vyhledáno 2. 4.2013)

³² (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/cina/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html, vyhledáno 2. 4.2013)

3. Dalajlama a Česká republika

3.1. Tändzin Gjamccho a Václav Havel

Václav Havel, tehdy již ve funkci prezidenta, pozval poprvé dalajlamu do Československé socialistické republiky v roce 1990. *„Otázka, proč právě buddhismus a proč právě dalajláma, nicméně žádá bližší vysvětlení. Nejvzdálenější předzvěst sympatie k buddhismu lze vidět už v Havlově fyzické genealogii – v nadšení pro „moudrost Východu“. Bližší přípravu lze vidět v prostředí Kampademie, která vedle katolické tradice studovala i tradice dálněvýchodní, přičemž někteří členové se zvláště zabývali Tibetskou knihou mrtvých v interpretaci C. G. Junga.“*³³ Pozvání dalajlamy navíc Havel spojil s pozváním papeže, čímž se údajně částečně vyhnul možné kritice. *„On nemohl pozvat jenom papeže. A rozhodně nemohl pozvat jenom dalajlamu. V obou případech by byl národ auf. Vždycky jiná polovina. Jiný autority takhle čnějící prostě neexistují. Jakmile by řekl: „Musíme pozvat papeže,“ tak tady máme klerikála, nebo klerikály zpracovaného intelektuála. Jakmile by pozval jenom dalajlamu, tak by byl za prvé za blouznivce a za druhé za politického hazardéra.“*³⁴ Havel v předmluvě k českému vydání titulu *Tibetská kniha o životě a smrti* napsal: *„Křesťanská zpověď a rozhřešení již postrádají v dnešní moderní globální civilizaci svou univerzalitu. Radujme se z toho, že dnešní doba nám předkládá tolik nových názorů a pohledů na základní otázky po smyslu naší existence.“*³⁵ „Novými názory“ nemyslel nové, ve smyslu nově vzniklé, ale nové našemu kulturnímu okruhu, díky globalizaci, neustále se zmenšujícímu se světu, jsou nám všemožná náboženství a filozofie čím dál tím

³³ (PUTNA 2011, 289-290)

³⁴ (NEUBAUER/PUTNA 2010, 54-55)

³⁵ (RINPOČHE 1996, 11)

snadněji dostupná.

Z toho pohledu je pozvání Jeho Svátosti do naší země vlastně jen využití této možnosti, protože před rokem 1989 by něco takového bylo nemyslitelné. V naší společnosti byl v době totality kladen enormní důraz na materiální stránku světa, pozvat po revoluci papeže a dalajlamu se tedy zdálo příhodné. Navíc, jak píše Bělohradský, vladařovi po revoluci něco scházelo: „*Po pádu komunismu se udělalo prázdno po pravici vladařově, kde dříve byla komunistická strana se svým vědeckým světonázorem a revoluční ideologií a dříve církev se svou zjevenou pravdou a dogmaty.*“³⁶ Havel tak těmito dvěma postavami vzniklé „vakuum“ alespoň symbolicky zaplnil. Zároveň tím předznamenal, že nastupující demokracie se bude pojit s nejednoznačností a pluralitou.

Tibet a Českou republiku téměř nic nespojovalo. Co měly země společné, byla zkušenost s bezmocí, když je obsadily mocné státy a zkušenost s protesty formou „živoucí pochodně“. Dalajlamu a Havla pojila filozofie nenásilí a vůbec filozofický pohled na politiku a společnost. V roce 1989 byli oba navrženi na Nobelovu cenu za mír, kterou nakonec získal dalajlama. Nedlouho na to následovala první návštěva Jeho Svátosti u nás, kdy vzniklo mezi oběma muži pevné přátelství a od té doby měly návštěvy dalajlamy i dost osobní charakter. Dalajlama pak během pobytu v naší zemi býval často ubytován u Havla v Lánech, kde vedli soukromé diskuze a společné meditace. V předmluvě k českému vydání dalajlamovy autobiografie k jeho povaze Havel poznal: „*Fascinovala mě jeho výborná a nepolevující nálada pramenící z jakési nám neznámé vnitřní jistoty, že všechno dobře dopadne a že to všechno*

³⁶ (BĚLOHRADSKÝ 1997, 7)

*má neuchopitelný, ale paradoxně i neotřesitelný prahluboký smysl.*³⁷ Mimo Havla přiblížili dalajlamu českému prostředí režiséři Igor Chaun a

svými dokumentárními snímky. V případě Poltikoviče šlo o snímky *Duše východu* (rok 1992), *Dalajlamova narozeninová přání* (rok 1996) a *Karmapa - dvě cesty božství* (rok 1998), ve kterých režisér ukazuje dalajlamu spíše coby duchovního než coby politika. Ve snímku *Sarvamangalam* (rok 1999) popisuje výše zmíněné zvládnání nízkých teplot bez oblečení pomocí duchovně meditačních jógových cvičení. Chaun natočil rozhovor s dalajlamou ve snímku *Tibet, dalajlama, poselství* (rok 1998). Je zajímavé, že všechny tyto filmy vznikly v devadesátých letech. Mnoho knih, včetně těch o dalajlamovi, přeložil z tibetštiny do češtiny tibetolog Josef Kolmáš. Profesoru Kolmášovi rovněž vděčíme se rozsáhlou tibetskou knihovnu při Orientálním ústavu Akademie věd.

Dosud není jasné, zda Havlovou smrtí končí časté návštěvy dalajlamy a čeká nás osud sousedního Slovenska, kde Jeho Svatost téměř nejezdí nebo díky Foru 2000, „protibetským“ občanským sdružením (Lungta, Potala, Most), některým politikům (Martin Bursík, Kateřina Jacques) a intelektuálům (Tomáš Halík) sem bude pravidelně jezdit i nadále.

3.2. Návštěvy

Než dalajlama začal navštěvovat naši zemi, navštívili naši obyvatelé několikrát jeho. Pravděpodobně poprvé se s Českoslováky setkal v první polovině padesátých let. Dokumentaristé Vladimír Sís a Josef Vaniš natáčeli reportáž nazvanou *Cesta vede do Tibetu* (rok 1954) o výstavbě silniční magistrály, která měla spojit Čínu s Tibetem. Následně to bylo v rámci Československé

³⁷ (GJAMCCHO 2011b, 6)

automobilové expedice, která měla prověřit vozy Tatra a Praga a překonat velký úsek Himalájí. Ze záznamu cesty posléze vznikl dokumentární snímek *Velká zkouška* (rok 1956). Mladý dalajlama tehdy dostal od české expedice motocykl české výroby Jawa 250. Později v indické Dharamsale navštívil několikrát Jeho Svátost český tibetolog Josef Kolmáš. Své hovory tehdy vedli v tibetském jazyce. Kolmáš o jejich prvním setkání řekl: „*Dalajlama mně věnoval knihy, které napsal on, napsal mi do nich dedikaci a pak se ještě optal na situaci u nás, v Československu, co dělá pan Dubček. Musím říci, že oproti mně byl velice přesně informován i o tom, co se v tom dubnu roku 1969 dělo, o odsunu Alexandra Dubčeka z politického života, o nástupu nového, tzv.: normalizačního vedení.*“³⁸

Česká republika patří v Evropě dosud mezi země, které dalajlama navštěvuje pravidelně. Na naše území zavítal celkem devětkrát. Na první z těchto návštěv dorazil ještě v době, kdy se náš stát nazýval Československá socialistická republika. Z našich sousedních států navštěvuje dalajlama nejčastěji Německo. Za posledních třiatdvacet let zavítal do Německa celkem jednatřicetkrát, což přibližně vychází na 1,35 návštěvy za rok. Pro srovnání průměr dalajlamových návštěv v naší republice činí přibližně 0,4 návštěvy ročně. V celkovém žebříčku Evropské unie zaujímáme šesté místo v četnosti návštěv Jeho Svátosti (více v příloze), v tomto žebříčku jsou před námi Německo, Itálie, Francie, Velká Británie a Rakousko. V Rakousku se za posledních dvacet tři let objevil dalajlama jedenáctkrát, v Polsku pětkrát a samostatné Slovensko navštívil pouze dvakrát. Proč se těmito čísly vlastně zabýváme? Návštěvnost Jeho Svátosti v dané zemi můžeme za určitých okolností považovat za jeden z indikátorů způsobu fungování zahraniční politiky, především vztahu daného státu s Čínou. Na Rusku například můžeme vidět, jak se přiblížilo Číně,

³⁸ (MIŇOVSKÝ 1990, 9)

protože od roku 1995 Jeho Svátost do ruské federace již nezavítal. Naopak v USA se objevil od roku 1990 osmatřicetkrát, což přibližně vychází na 1,65 návštěvy ročně.

Čína intenzivně apeluje na ostatní státy, aby se vyvarovaly návštěv dalajlamy. Lze to snadno doložit i na příkladu naší vlasti. „*Proti návštěvě dalajlamy oficiálně protestovalo velvyslanectví ČLR. Čína dokonce odložila únorovou návštěvu ministra hutnictví, strojírenství a elektrotechniky ing. Ladislava Vodrážky. Československý obchod s touto zemí dosahuje sto milionů švýcarských franků.*“³⁹ napsal v roce 1990 časopis Mladý svět. Na celé věci je zajímavý i fakt, že zmiňovaný ministr byl členem komunistické strany, i přesto ČLR návštěvu odložila. Bylo to jasným signálem nevole ze strany Číny. Trend, který jsme tehdy poprvé mohli pocítit, nepominul ani dnes, spíše naopak. Někdy se stane, že některé státy dalajlamu na své území raději ani nevpustí pro obavy z možných represí Číny, jako to učinila v roce 2000 Jižní Korea. „*Jihokorejské ministerstvo zahraničí včera oznámilo, že nedovoluje duchovnímu vůdci Tibeťanů dalajlamovi, aby v listopadu navštívil Jižní Koreu. Jihokorejští činitelé tak dali najevo, že si nechtějí pohněvat Peking, který dalajlamu považuje za separatistu.*“⁴⁰ Jižní Korea je však v nešťastné pozici. Sousedí s Čínou a KLDK a sebemenší diplomatická rozepře s Čínou by mohla ohrozit bezpečnost v této oblasti. Naše vlast je v mnohem výhodnější pozici, dalajlama navštěvuje všechny naše sousední země. Nijak tedy nevybočujeme ani v kontextu střední Evropy ani v kontextu Evropské unie.

Dalajlama pro Čínu znamená hrozbu odtržení Tibetu. Přesto, že jde o ekonomicky velice zaostalý region, ze strategického hlediska je ohromná

³⁹ (VESELÝ 1990, 31)

⁴⁰ (Jižní Korea nepovolila návštěvu dalajlamy 2008)

rozloha (2,5 milionů km²) hornatého území bohatým zdrojem nerostných zdrojů, které lze těžít. „Během devadesátých let proběhlo mnoho projektů se záměrem maximálně uspišit těžbu surovin. Odhadem se v současné době nachází na území Tibetu nerostné bohatství v hodnotě 81,3 miliard dolarů a do roku 1990 se Číně podařilo vytěžit suroviny v hodnotě 2 miliard dolarů., ...Tibet kryje potřebu 7 z 15 základních surovin pro čínský průmysl a Čína plánuje v roce 2020 téměř dvojnásobnou spotřebu, než je v současné době.“⁴¹ Cenné suroviny, jako jsou uran nebo měď, determinují hornatý Tibet jako území, které je výhodné vlastnit. To je zřejmě hlavní důvod, proč se žádá z dalajlamových návštěv neobejde bez vyhrožování či represí ze strany Číny.

Rozdělit politické představitele na ty odvážné, kteří dalajlamu osobně přijímají a ty zbabělé, kteří se jej straní, nelze. Černobílou dělicí čáru tudy vést nemůžeme. Mnoho vysokých politiků se může vyskytovat v blízkosti Jeho Svátosti i kvůli tomu, aby měli publicitu a vylepšili svůj mediální obraz. Naopak mnoho politiků se dalajlamy straní z obav o ekonomickou prosperitu země, nikoliv kvůli snaze zalíbit se Číně. Etické poselství, které dalajlama po světě šíří, má nevyčíslitelnou hodnotu a měřit jeho dopad a přínos nedovedeme. Mnoho občanů ale může namítat, že se pro ně návštěvou dalajlamy nic nezmění, akorát se zhorší ekonomické vyhlídky naší republiky. I tento pohled na věc je třeba respektovat.

Podivuhodné praktiky čínské ambasády ve Švýcarsku popsal při svém vystoupení v Praze umělec tibetského původu Loten Namling. Úsilí ambasády mělo spočívat v tom, že některým švýcarským umělcům mělo být doporučováno, aby se stranili umělců z řad tibetských exulantů či jejich potomků. Na oplátku jim pak bylo umožňováno vystupovat ve velkých

⁴¹ (PUŠOVÁ 2001)

městech ČLR. Dodejme, že ve Švýcarsku je tibetská komunita velmi početná. „Někteří uprchlíci kromě toho z Indie odešli a na různých místech ve světě založili malá společenství. V době, kdy o tom píší (rok 1990), je přibližně 1200 těchto lidí rovným dílem roztroušeno po celé Kanadě a Spojených státech, okolo 2000 je jich ve Švýcarsku, stovka ve Velké Británii a další hrstka pak v téměř všech evropských zemích, včetně jedné mladé rodiny v Irské republice.“⁴² Z textu je dobře patrné, jak významná je švýcarská komunita tibetských exulantů i ve světovém kontextu. Namling také zdůraznil, že se domnívá, že švýcarská média úmyslně zamlčují informace o událostech v Tibetu nebo se zdržují jejich umístování na předních stranách novin. Na našem území pobývá minimum lidí s tibetskými kořeny, ale k tibetskému buddhismu mají také blízko mnozí Mongolové žijící na našem území, kteří se těší z dalajlamových návštěv. Kvůli této zvláštní události se sem spousta Mongolů dokonce sjíždí z celé střední Evropy.

Poprvé k nám, do bývalého ČSSR, dorazil dalajlama 1. ledna 1990 na pozvání Václava Havla. Duchovní vůdce se u nás setkal s prezidentem Havlem, kardinálem Tomáškem, účastnil se modlitby u sochy sv. Václava v Praze a také se v Praze zúčastnil besedy se studenty a umělci v Realistickém divadle v Praze. Havel a dalajlama při této návštěvě učinili společnou výzvu pro světové politiky, která byla spíše morálním apelem, než nabádání ke konkrétním krokům. Zde je krátký úryvek: „*Pokud budou lidé žít s mírem a laskavostí ve svém vlastním nitru a budou ctít pravdu a slušnost, se smyslem pro odpovědnost vůči celku, pak je naděje, že budou schopni žít v míru a s laskavostí a spravedlností k sobě navzájem. Takto se mohou osvobodit od útlaku, stejně jako od duchovní a materiální chudoby. Je naším společným,*

⁴² (GJAMCCHO 1992a, 169)

*upřímným cílem, aby se to uskutečnilo.*⁴³ Ani dalajlamovo závěrečné prohlášení se netýkalo Tibetu, ale spíše pádu komunismu ve východním bloku a to v této pasáži: *„Zde v Československu, stejně jako ve většině ostatních východoevropských zemí, byla znovu získána svoboda a demokracie tím, že se lidé nenásilným způsobem spojili s přáním dosáhnout základních lidských hodnot, nikoliv pouze pro politický zisk některé jednotlivé strany nebo skupiny. Jako hnutí lidského ducha to byl skutečně velký výsledek. Ale to je pouze první etapa. Nyní je čas vyrovnat se stejně s výzvou druhé fáze, kterou je ustavení zdravého a demokratického systému v praxi, který by tuto svobodu udržoval a podporoval. Při tomto druhém stupni musí být zachován stejný společný duch nesobecké odhodlanosti a lásky k pravdě, abychom v této nově získané svobodě neochabli a nezačali prostě sledovat osobní nebo skupinový prospěch.*⁴⁴ Přesto se proti této návštěvě ohradila čínská ambasáda, jak jsme již zmínili výše. Jeho Svátost setkání s Václavem Havlem komentoval ve své autobiografii velmi vtipně: *„Pozváním do Československa jsem se cítil nesmírně poctěn. Nejen proto, že jsem byl vůbec poprvé pozván hlavou státu, ale současně mužem, který důsledně prokazoval tak velkou oddanost pravdě. Zjistil jsem, že tento nový prezident je velmi vlídný a upřímný, plný pokory – a smyslu pro humor. Toho dne mi při večeři, jak tak seděl u sklenice piva s cigaretou v ruce, řekl, že se výrazně ztotožňuje s 6. dalajlamou, který byl pověstný svým pochopením pro věci pozemské. Inspirovalo mě to k myšlence druhé československé revoluce, na niž bych se těšil; revoluce za omezení kouření v době jídla.*⁴⁵

Druhá dalajlamova návštěva v naší zemi proběhla v září 1997. Jeho Svátost se opět setkává s prezidentem Havlem a vystupuje na konferenci Forum 2000.

⁴³ (GJAMCCHO 1990)

⁴⁴ (GJAMCCHO 1990)

⁴⁵ (GJAMCCHO 2011b, 291)

Tentokrát již jeho prohlášení vyzývají ke konkrétním krokům, jako jsou: začít řešit propast mezi chudým jihem a bohatým severem naší planety, kontrolovat porodnost v rozvojových zemích, demilitarizace společnosti a rušení armád. Také vyzývá k mezináboženskému dialogu: „*Různé náboženské tradice proto nevyhnutelně kladou důraz na odlišné filozofie a praktiky. Protože smyslem našich různorodých náboženských tradic je prospěch jedince i celku, je naprosto nezbytné, abychom aktivně usilovali o vzájemnou harmonii a úctu mezi nimi.*“⁴⁶ Později na zasedání Fora 2000 krátce hovoří o soucitu. Při této návštěvě také nerozebíral problematiku Tibetu, ale spíše globální problémy. Čeští výrobci a exportéři obecně z této návštěvy příliš nadšení nebyli: „*Ivan Valeš ze Škodaexportu se v této souvislosti Právu zmínil o rozjednaném kontraktu v Číně na dostavbu elektrárny Šen-tou, kde má konsorcium českých firem šanci na zakázku za zhruba 10 miliard korun. „Politické postoje, jako je schůzka s dalajlamou, jsou v Číně vnímány velmi negativně,“ řekl Právu Karel Samec, mluvčí plzeňské Škody, která se má účastnit právě akce Šentou a hodlá v Číně rozvíjet i další aktivity. Před schůzkou prezidenta s dalajlamou varoval podle Samce během své srpnové návštěvy plzeňské Škodovky čínský ministr energetiky. Již v dubnu kritizoval pozvání dalajlamy do ČR ředitel Svazu průmyslu a dopravy Břetislav Ošřádal. „Čínu jako odběratele potřebujeme,“ zdůraznil Ošřádal.*“⁴⁷

Potřetí dorazil dalajlama do České republiky v říjnu 2000. Jako obvykle strávil nějaký čas s Václavem Havlem, znovu vystoupil na Foru 2000, navštívil Senát a promluvil na veřejné přednášce, která se konala ve sportovní hale a zúčastnilo se jí okolo sedmi a půl tisíce lidí. Na konferenci Fora 2000 hovořil o buddhistickém pohledu na fungování lidských emocí a významu existence

⁴⁶ (GJAMCCHO 1997)

⁴⁷ (Exportéři se obávají reakce Číny na návštěvu dalajlamy. In: Právo 1997, 9.9., 2)

různorodých filozofií: „Rozmanitost filozofií představuje krásu lidské inteligence. Stejně jako různobarevná zahrada je přitažlivější než jen jednobarevná. Podobně je i světová zahrada takto mnohem krásnější. Věřím, že až jednoho dne přijedou mimozemšťané z jiného vesmíru, tak ocení různorodost filozofií.“⁴⁸ V rámci mezináboženského dialogu se pokouší pojmenovat jednotlivé prvky pro různá náboženství: „Když mluvíme o náboženství, nejprve si musíme uvědomit, jestli vnímáme nebo praktikujeme svou vlastní víru či svou vlastní tradici zcela opravdově nebo ne. To je velmi důležité. V tomto ohledu musíme přijmout podstatu těchto tradic, obřadů nebo slova - to je velmi dobré, ale není to podstatné - podstatné je totiž poselství nebo praktikování. To jest: praktikování lásky, soucítění, schopnosti odpouštět, tolerance, spokojenosti, sebekázně. To je podstatné. A tak, když přijmeme toto podstatné, pak nečiníme rozdíl mezi křesťanstvím či islámem, hinduismem, buddhismem či judaismem.“⁴⁹

Čtvrtá návštěva se velice podobala té předchozí. Uskutečnila se v červenci 2002 a opět proběhlo setkání s Václavem Havlem, znovu dalajlama navštívil Senát, znovu promluvil na veřejné přednášce a na mezináboženském dialogu Fora 2000, kde jak před časem hledal krásu v různorodosti filozofií, tentokrát dělal totéž v případě různorodosti náboženství: „A nyní otázka, proč máme tolik náboženství? Je to nutné? Domnívám se, že ano, že je to nutné, jelikož lidé mají odlišné duchovní dispozice. Proto pouze jedno náboženství, jedna filosofie prostě nemohou uspokojit či nemohou sloužit takové škále lidí. Proto potřebujeme škálu náboženství a různých tradic. Je to stejné jako s jídlem-lidé mají rozmanité chutě, a proto je i rozmanitost jídla mnohem lepší. Jelikož existuje řada emocí, duchovních dispozic, je také řada způsobů, jak s těmito

⁴⁸ (GJAMCCHO 2000a)

⁴⁹ (GJAMCCHO 2000b)

*emocemi nakládat; proto lidé potřebují různé druhy náboženství, které je jídlem pro lidskou mysl, pro lidské emoce.*⁵⁰ A znovu také promluvil na veřejné přednášce ve sportovní hale pro osm tisíc lidí na téma Etika pro příští tisíciletí.

Pátá návštěva se konala téměř rok po té předchozí, v říjnu 2003. Již tradičně se dalajlama setkal s Václavem Havlem, stejně tak se zúčastnil konference Fora 2000. Co tuto návštěvu ale dělá jinou je 4. konference TSG (Tibet Support Groups), která se tentokrát konala v Praze a byla organizována Tibetskou exilovou vládou, Nadací Fridricha Naumanna a Nadací Forum 2000. 4. celosvětové konference skupin na podporu Tibetu se účastnil i Václav Havel. Havlovi skončil prezidentský mandát několik měsíců před akcí, nemohl ho tedy nikdo nařknout, že se jí účastní jako hlava státu. Tato návštěva je tedy unikátní tím, že již nelze tvrdit, že dalajlamova návštěva má ryze duchovní charakter, navíc se již nemůže pochlubit podporou prezidenta republiky, jimž byl v této době Václav Klaus. Jde o překročení pomyslné hranice, od kdy můžeme považovat stížnosti čínské ambasády za opodstatněné, jelikož se na naší půdě jednalo o území, které je součástí ČLR, tedy o tématu, na které je vláda ČLR obzvláště háklivá. Jeho Svátost se tehdy uvolil natočit s Markem Ebenem díl pořadu Na plovárně⁵¹ pro Českou televizi. Šlo velice uvolněnou a veselou konverzací o dalajlamově vzpomínkách na dětství a o jeho každodenním životě.

Šestá návštěva se konala po třech letech od návštěvy předchozí – v říjnu 2006. Dalajlama přednášel pro veřejnost ve sportovní hale. Přednáška se jmenovala Cesta k otevřené mysli. Také vystoupil na konferenci Fora 2000, kde hovořil

⁵⁰ (GJAMCCHO 2002)

⁵¹ (GJAMCCHO/EBEN 2004)

o vlivu negativních emocí. Samozřejmě nechybělo setkání s Václavem Havlem. V podstatě by se dalo říct, že program návštěvy byl v kontextu minulých návštěv nijak nevybočující. Můžeme ji shrnout jako apolitickou.

Po sedmé dorazil Jeho Svátost v listopadu 2008. Opět se sešel s Václavem Havlem a opět měl veřejnou přednášku v Praze. Poprvé se však sešel s premiérem Mirkem Topolánkem a poprvé promluvil v Parlamentu České republiky. Je zajímavé, že Topolánkova vláda byla zatím nejvíce z našich vlád nakloněna dalajlamovi. Návštěvě předcházelo Prohlášení Poslanecké sněmovny k situaci v Tibetu (pozn.: šlo o reakci na potlačení protivládních nepokojů v Tibetu). Sněmovna Čínu mimo jiné vyzvala: *„k takovému politickému řešení práv tibetského lidu, které by reflektovalo zájmy a přání Tibeťanů a jejich kulturní a náboženskou svébytnost. Poslanecká sněmovna podporuje účinné pokračování dialogu mezi Jeho Svátostí dalajlámou a představiteli Čínské lidové republiky. Řešení situace v Tibetu by mělo vycházet ze závěrů tohoto dialogu.“*⁵² Prohlášení iniciovala Poslanecká skupina přátel Tibetu, založena v roce 2007 Kateřinou Jacques, sdružující poslance a senátory z mnoha politických stran. Čínská ambasáda tehdy rychle reagovala prohlášením, které končilo odstavcem: *„Čínská strana se domnívá, že vydání tzv. „Prohlášení k situaci v Tibetu“ Poslaneckou sněmovnou ČR na základě nepravdivých informací je nespravedlivé, neobjektivní a výrazně nezodpovědné. Čínská strana apeluje na Poslaneckou sněmovnu ČR a její četné poslance, aby poznali pravou podstatu věci, zabránili tomu, aby této situace využila velmi malá skupinka protičínských aktivistů, a za objektivního a spravedlivého předpokladu vycházeli z celkové situace vztahů mezi oběma zeměmi, zastavili chybný postup vměšování se do vnitřních záležitostí Číny prostřednictvím zasahování do otázky Tibetu tak, aby nedošlo k poškození*

⁵² (www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26519, vyhledáno 2. 4. 2013)

čínsko-českých vztahů.“⁵³ Blížilo se naše předsednictví Evropské unii a dalajlamova návštěva měla údajně za úkol zviditelnit „tibetskou otázku“ v naději, že se naši zástupci budou chtít ohledně tohoto tématu jednat z pozice předsedajícího státu.

Osmá návštěva dalajlamy v Praze se uskutečnila v září 2009. Jeho Svátost se znovu sešel s Václavem Havlem i s premiérem ČR, tehdy Janem Fischerem. S Havlem se dalajlama sešel v Divadle Na Zábradlí a s Fischerem v Kramářově vile, kde měla schůzka soukromý charakter. „*Na Slovensku, odkud dalajlama do Prahy přicestoval, se setkání s vůdcem Tibeťanů vládní politici vyhnuli.*“⁵⁴ napsal tehdy časopis Týden a konstatoval, že strana KSČM nám tento slovenský postup dává za příklad. Jeho Svátost natočil s Václavem Moravcem pro Českou televizi rozhovor, který byl o mnoho formálnější, než předešlý rozhovor v pořadu Na plovárně z roku 2003.

Devátá návštěva následovala až po dvou letech v prosinci 2011. Bylo to jen několik dní před smrtí Václava Havla. S Havlem se dalajlama setkal hned po svém příjezdu. Chvilí po tom prohlásil, že Havlovi řekl: „*Požádal jsem ho, aby žil ještě deset let.*“⁵⁵ Následovala přednáška v aule Filozofické fakulty UK a přednáška v rámci Fora 2000 v Kongresovém centru. O jeho návštěvě téměř do poslední chvíle nikdo nevěděl, což dalo prostor spekulacím, že se dalajlama rozhodl na poslední chvíli kvůli rychle se zhoršujícímu zdravotnímu stavu Havla. Na přednášce v Kongresovém centru prohlásil: „*Jsem marxista.*“⁵⁶ Tato slova rezonovala českými médii jako senzace, navzdory tomu, že své sympatie

⁵³ (<http://www.chinaembassy.cz/cze/xwyd/t427326.htm>, vyhledáno 2. 4. 2013)

⁵⁴ (http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/dalajlama-se-v-praze-setkal-s-havlem-a-fischerem_138341.html?showTab=diskutovane, vyhledáno 2. 4. 2013)

⁵⁵ (http://www.lidovky.cz/zijte-jeste-deset-let-pozadal-dalajlama-havla-fnu-/lide.aspx?c=A111209_212116_lide_ape, vyhledáno 2. 4. 2013)

⁵⁶ (VALEŠ 2011)

k marxismu dalajlama popsal již ve své knize Svoboda v exilu, která vyšla v České republice v roce 1992 a neopomněl to zopakovat ani na mnohých světových přednáškách.

Shrneme-li dalajlamovy návštěvy, zjistíme, že těžištěm jeho působení v České republice byl mezináboženský dialog. Jak se zdá, naše republika je pro tento dialog vhodným polem. Ne snad proto, že by zde byla mnohá náboženství zastoupena v hojném počtu. Katolická církev je v ČR s velkým náskokem dominantní. Avšak obyvatel, kteří by sami sebe řadili k nějakému náboženství, je u nás stále méně a podle statistik⁵⁷ netvoří majoritní část naší populace. Možná proto jsme vhodnou zemí pro tento dialog, jakousi neutrální půdou, otevřenou všem náboženstvím, aby našla to společné a podstatné pro všechny – jak pro křesťany, tak i muslimy či buddhisty, ale i ateisty. Etické principy fungování společnosti, které by bylo možno aplikovat na různorodé společnosti stále se zmenšujícího světa.

Dalajlamovy návštěvy však vždy znamenají pro hostící zemi problémy, což bylo u nás vždy těžištěm jeho publicity. Tato publicita mu dodává na popularitě, ale zároveň odvádí pozornost od jeho skutečného přínosu. Jinými slovy, častěji se dovíme, jaké problémy s sebou může jeho návštěva nést, než bychom se podrobně dověděli, co u nás vlastně dělal. Jeho účast na mezináboženském dialogu byla mediálně zastíněna diplomatickými spory s Čínou. Nelze mediím ani politikům zazlívat, že jejich pozornost v případě dalajlamy téměř vždy směřovala k možným potížím s čínskou diplomacií a problematice území Tibetu. Avšak výsledek je takový, že samotná přítomnost Jeho Svátosti se řeší mnohem víc, než jeho úsilí hledat v náboženstvích

57

(http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_ceske_republiky_23_12_04, vyhledáno 2. 4. 2013)

jednotící prvky a prohlubovat vzájemné porozumění a soucit. Při každé návštěvě v naší zemi říká dalajlama ve své podstatě totéž. Říká, že jsme všichni lidské bytosti, že jsou mezi námi jen drobné rozdíly a že usilujeme o to být šťastní.

3.3. Negativní postoje vůči dalajlamovi u nás

Zatím poslední návštěvu dalajlamy okomentoval kancléř prezidenta republiky Ladislav Jakl dosti urážlivě. Údajně se vyjádřil, že: „*Význam tibetského duchovního vůdce se podle něj u nás přeceňuje. Je "přehnaně vychvalován", Jaklovi vadí "oslavné křepčení" a novinářská podpora Tibetu proti okupantské Číně. "Mediální skotačení kolem dalajlamy je kýčem století."*“⁵⁸ Podobné informace přineslo mnoho dalších sdělovacích prostředků, jako jsou Lidové noviny či Deník. Všechny tyto články se odvolávají na zdroj ze serveru První zprávy, kde by se vyjádření Jakla mělo objevit poprvé. Je pravděpodobné, že se na zmiňovaném serveru článek dříve nacházel, avšak dnes tam k této věci nalezneme pouze titulek: „*Drsný Jakl: Dalajláma? Marxista s frázemi kartářky*“⁵⁹ a k tomu krátký text: „*S oslavným křepčením kolem dalajlamy to média přehánějí, myslí si Ladislav Jakl. Vždyť je to kýč století.*“⁶⁰ K originálnímu prameni se dnes již dostat nedá. Ze zdrojů, které ze zaniklého článku vycházely, se pak dále dovídáme o konkrétních slovech bývalého kancléře: „*Fascinuje naše média otevřený marxismus, představa státu jako jednoho velkého kláštera nebo pouťový byznys s rádoby duchovními frázemi, jaké umí každá kartářka?*“⁶¹ Tato slova svědčí buďto o osobní zášti nebo neznalosti.

⁵⁸ (FENDRYCH 2011)

⁵⁹ (<http://www.prvnizpravy.cz/zpravy.php?id=f977082c-257f-11e1-bbfc-003048df98d0&highlightSearch=jakl>, vyhledáno 2. 4. 2013)

⁶⁰ (<http://www.prvnizpravy.cz/zpravy.php?id=f977082c-257f-11e1-bbfc-003048df98d0&highlightSearch=jakl>, vyhledáno 2. 4. 2013)

⁶¹ (FENDRYCH 2011)

Ačkoli se duchovní sympatiemi k marxismu netají, je svými činy demokratem. Svého nároku na moc coby státníka se již vzdal a ponechal si pouze roli duchovního vůdce. Tibetští exulanti si mohou volit svou vládu na základě všeobecného hlasovacího práva. Jakl kritizuje dalajlamu za otevřený marxismus a zároveň za představu státu jako kláštera, což samo o sobě nedává smysl. Je-li marxismus čistě materialistický, jak by s ním mohl korespondovat stát coby klášter? Navíc myšlenka státu jako kláštera se nijak nepojí s tím, o co dalajlama usiluje. Již za jeho mládí, kdy žil ve Lhase, existovaly v Tibetu komunity muslimů. Dalajlama nikdy proti jiným vírám nebo lidem bez víry nijak negativně nevystupoval, ostatně je to jeden z hlavních protagonistů mezináboženského dialogu. Co se týče tvrzení o duchovních frázích, které umí každá kartářka – je nemožné v tomto vést polemiku. Jde o urážlivý způsob rétoriky, který má pouze za cíl urazit dotyčnou osobu. Vyjádření ovšem zřejmě můžeme chápat i jako důsledek dlouhodobého napětí mezi bývalými prezidenty Klausem a Havlem. „*Jakla a Hrad zjevně dráždí i jiné teze. "Máte morální odpovědnost pomoci lidem v totalitních režimech," kladl dalajlama studentům na srdce. Je pochopitelné, že poradci prezidenta, který je znám náklonností k Rusku i Číně, nedemokratickým režimům, takové věty nelibě zní.*“⁶² myslí si ve svém komentáři Martin Fendrych. Jaklův kolega, bývalý vicekancléř Hájek, později na své přednášce také použil slovo kýč v souvislosti s dalajlamou. Prohlásil: „*Kýč dalajlamismu tady rezonuje asi 20 let.*“⁶³

Za zatím nejsilnější vystoupení proti dalajlamovi v dějinách České republiky můžeme označit výrok premiéra Petra Nečase. Oproti Jaklovu výroku je sice umírněnější. Je však mnohem silnější, jelikož je řečen politicky nejmocnějším

⁶² (FENDRYCH 2011)

⁶³ (http://zpravy.idnes.cz/media-ovladla-nas-svet-k-volbam-uz-ani-nema-cenu-chodit-mini-hajek-p8w-/domaci.aspx?c=A120102_183122_domaci_jj, vyhledáno 2. 4. 2013)

člověkem v zemi. Výrok zazněl v září 2012 na Mezinárodním strojírenském veletrhu v Brně. Nečas prohlásil: „*Řekl bych i druhý konkrétní případ, a to je moderní politická móda dalajlámismu. To znamená vzývání dalajlamy. To v žádném případě není úvaha o tom, že máme vyměnit naši proexportní politiku za politiku podpory lidských práv. Podpora lidských práv nadále musí zůstat klíčovou komponentou naší zahraniční politiky. Ale není žádný důvod podívat se tváří v tvář skutečnosti, že opět vzývání tohoto politického směru není podporou svobody a demokracie při všech sympatiích ke kulturní autonomii Tibeťanů. Ale je to vzývání režimu vlády, který by pravděpodobně neměl demokratický charakter, který by měl polofeudální, teokratický charakter se silnými autoritativními prvky.*“⁶⁴ To, že v prohlášení nedávají některé formulace smysl, můžeme omluvit tím, že jde o mluvený projev. Co ale nelze omluvit je určitá potíž s fakty. Slovo „dalajlámismus“ má snad být určitý novotvar, který ve spisovné češtině dosud neexistuje. Je tedy těžké, ne-li nemožné, říct, co toto označení vlastně znamená. Sám Nečas to označuje jako „vzývání dalajlamy“. Z toho vyplývá, že nejspíš každý, kdo uctívá dalajlamu je z logiky Nečasových slov „dalajlamistou“. Vzhledem k tomu, že čtrnáctý dalajlama sám inicioval změnu svých pravomocí vedoucí k demokratizaci tibetské exilové vlády (vzpomeňme na výše uvedenou anekdotu, jež je příznačná). Co se týče svobody je dlouhodobě znám coby kritik autoritativních režimů a podporovatel disidentů po celém světě. Je velmi pravděpodobné, že pokud by došlo k jeho návratu do Tibetu a restauraci jeho funkce jakožto vůdce, své politické působení by přizpůsobil západním modelům, jak učinil i v rámci exilové vlády. Nečas ohledně dalajlamy také dodal, že: „*Musíme také zabránit některým módním politickým projevům, které objektivně řečeno mají*

⁶⁴ (<http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-cesko/c1-57422060-ceskemu-exportu-podle-necase-skodi-falesne-adorovani-pussy-riot-i-modni-dalajlamismus>, vyhledáno 2. 4. 2013)

dopad do našeho exportu.“⁶⁵ V souvislosti s tímto prohlášením oslovil server Česká pozice 120 vrcholných manažerů, zda souhlasí s Nečasovým výrokiem. Otázka konkrétně zněla: „*Souhlasíte s premiérem Nečasem, že falešné adorování Pussy Riot a vzývání dalajlámy škodí českému exportu?*“⁶⁶ „61,7% oslovených odpovědělo, že „NE“, 32,5% dotázaných odpovědělo, že „ANO“ a 5,8% dalo odpověď „NEVÍM“.“⁶⁷

Je paradoxní, že premiér Nečas se označuje za katolíka a zároveň by mu (jakkoli je to nereálné) vadil vznik státu s teokratickým zřízením. Jak jsme již doložili, českým investorům v Číně skutečně nejsou příliš po vůli časté návštěvy Jeho Svátosti, ale český premiér by se ve svých závěrech neměl omezovat pouze na ekonomické zájmy a raději nevydávat takováto prohlášení. Publicista Vladimír Kučera to trefně okomentoval: „*Jsem ochoten souhlasit s premiérem Petrem Nečasem, že v zahraniční politice nelze zapomínat na ekonomické zájmy. Jsou ovšem chvíle, kdy by se člověk měl držet biblického: "Lepší jest jméno dobré nežli mast výborná." Export je možná výborná mast na naše ekonomické neduhy. Ale riskovat kvůli tomu dobré jméno... Nečas často dává najevo, že je věřící člověk. Potom by měl být opatrnější při hledání hranice mezi racionalitou a mravním relativismem, jehož se nyní zcela jednoznačně dopustil.*“⁶⁸ Nečasova slova veřejně odsoudili kněz Tomáš Halík a ministr zahraničí Karel Schwarzenberg.

Zmiňovaní úředníci Hájek a Jakl jsou mimo jiné signatáři iniciativy Akce D.O.S.T., která na svých stránkách k Nečasově výroku píše: „*Spolu s Vámi vnímáme i nepatřičnost glorifikace dalajlámy, tedy osoby, hlásící se*

⁶⁵ (<http://www.novinky.cz/ekonomika/278365-ceskemu-exportu-skodi-podpora-pussy-riot-i-dalajlamy-tvrdi-necas.html>, vyhledáno 2. 4. 2013)

⁶⁶ (BEDNÁŘ 2012)

⁶⁷ (BEDNÁŘ 2012)

⁶⁸ (KUČERA 2012)

k marxistickému socialismu a na poli duchovním k náboženskému relativismu. Tyto myšlenkové proudy nic pozitivního nepřinášejí, a proto nepovažujeme za potřebné brát na ně zřetel při prosazování našich národních zájmů.“⁶⁹

Lukáš Eršil jménem občanského sdružení Potala zaslal Nečasovi dopis⁷⁰, kde kritizoval jeho slova. Premiér obratem zaslal odpověď. Oba dopisy byly zveřejněny na webu občanského sdružení. Nečas v odpovědi píše: „*V těchto záležitostech zachováváme podobný přístup, jaký zachovávají členské země Evropské unie, v tom se nijak neodlišujeme.*“⁷¹ To ovšem není pravda. Dobře je to vidět na příkladu Velké Británie. Nejen že premiér David Cameron se nevyjadřuje k dalajlamovi takto ostře, ale dokonce se s ním osobně sešel. Kromě toho se s ním schází i princ Charles, člen královské rodiny. S dalajlamou se sešel i bývalý prezident Francie Nicolas Sarkozy. Slova premiéra Nečase o „dalajlamismu“ tedy rozhodně „podobným přístupem“ v rámci Evropské unie nejsou.

Oficiální čínský postoj k dalajlamovi je od doby jeho útěku výhradně negativní. Dlouhodobě je kritizován, že chce jakožto separatista rozvrátit jednotu Číny kvůli možnosti odtržení Tibetského území. V roce 2012 se ovšem na serveru China Tibet Online, čínském webu poskytujícím informace o Tibetské oblasti, objevila zpráva, která obviňuje dalajlamu z nacistické politiky a podněcování lidí k sebe upalování. Údajně se pokouší o etnickou segregaci mezi národy na území Tibetu. Tato zpráva⁷² rezonovala největšími západními médii, jako jsou Guardian nebo Independent. U nás o tom informovala Česká televize. Otázky kolem dalajlamova údajného nacismu

⁶⁹ (SEMÍN/BAHNÍK 2012)

⁷⁰ (ERŠIL 2012)

⁷¹ (NEČAS 2012)

⁷² (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/169520-cina-obvinila-dalajlamu-z-sireni-nacisticke-rasove-politiky/>, vyhledáno 2. 4. 2013)

navíc přizívá jeho přátelství s dnes již zesnulým Heinrichem Harrerem, který byl členem SA, později SS a politické strany NSDAP. Postava Harrera se objevila i v již zmiňovaném snímku *Sedm let v Tibetu*. I když jde ve filmu přímo o ústřední postavu, jeho nacistická minulost se tam nezmiňuje. V českém prostředí se nad tímto přátelstvím zamýšlel na Britských listech Richard Seemann: „*Zde v letech 1946 až 1951 byl vychovatelem a poradcem mladého dalajlamy. Jaké politicky zabarvené názory mu předával, nebylo nikdy zveřejněno a těžko se to již dozvíme.*“⁷³ Článek se provokativně nazýval *Esesák učitelem dalajlamy*. Dalajlama se s Harrerem od dětství setkával a přátelil. Harrer byl jeden z mála lidí, kteří mu vyprávěli o západním světě. I kdybychom přistoupili na to, že si ti dva povídali o rasových teoriích a nacionálním socialismu, v dalajlamově celoživotním působení se to nijak neprojevalo. Jeho politickou orientaci jsme již zmínili v kapitole Politické smýšlení.

Jeden z nejkritičtějších a nepodrobnějších textů napsal po poslední dalajlamově návštěvě roku 2011 Daniel Veselý. Vadí mu například: „*Další kontroverze dlouhodobě obestírající tibetského duchovního vůdce je jeho selektivní postoj vůči porušování lidských práv. Zatímco sverpě kritizuje především zločiny v Číně, Barmě, na Kubě nebo v Bělorusku, jeho kritika nepravostí páchaných západními zeměmi je vlažná, smířčí a nedůrazná. Pokud máme co dočinění s globální figurou, s níž jsou, když pohlédneme na jeho vlastní osud, lidská práva symbolicky spjata, měla by se zastávat práv všech utlačovaných, nikoliv jen vyvolených podle zjevného ideologického klíče. Tím pádem můžeme přístup k lidským právům tibetského vůdce označit za pokrytecký.*“⁷⁴ Dalajlamovo působení tak na první pohled skutečně může vyznívat. Je to částečně dáno

⁷³ (SEEMANN 2006)

⁷⁴ (VESELÝ 2011)

i tím, že země s totalitní strukturou duchovního k sobě vůbec nezvou. Díky tomu si pak nachází přátelé spíše mezi obyvateli zemí jemu nakloněných. Avšak při bližším pohledu na jeho působení zjistíme, že tomu tak zdaleka není. Jak jsme již zmínili, dalajlama kritizuje západní civilizaci a kapitalismus za narůstající nerovnost mezi lidmi. Naopak Číně přiznává úspěch ohledně zlepšení životní úrovně mnoha miliónů lidí. Není tedy pravdou, že by se duchovní choval vysloveně selektivně ve své kritice jen podle toho, zda je daný stát jemu nakloněn či nikoliv.

Kritikovi Veselému se také nelíbí, že v šedesátých letech posílala americká CIA dalajlamově úřadu v indickém exilu peníze, kterými jim měla přispívat na chod úřadu a na financování protičínské odboje na území Tibetu. „*Balíček CIA v celkové hodnotě 1735 000 dolarů pro tibetské hnutí odporu na rok 1964 obsahoval vojenskou podporu pro 2100 tibetských guerill, které měly základnu v Nepálu, finance na vojenský výcvik Tibeťanů v americkém Coloradu, výdaje na jejich tajný transport z Colorada do Indie, odkud posléze pronikali do Tibetu apod.*“⁷⁵ Spolupráci se CIA dalajlama také veřejně přiznal. Z dnešního pohledu není jednoduché posoudit, zda toto jednání bylo morální nebo ne. Bylo by naivní se domnívat, že by v době studené války šlo Spojeným státům o samotnou záchranu unikátní kultury Tibetu. USA tím samozřejmě sledovaly spíše boj s rostoucím počtem komunistických států. Článek se opírá především o analýzu amerického spisovatele Michaela Parentiho nazvanou *Friendly Feudalism: The Tibet Myth*⁷⁶ (Přátelský feudalismus: Tibetský mýtus), pro kterou bohužel zatím neexistuje český překlad. Veselého text je v českém prostředí unikátní v tom, že přichází s promyšlenou kritikou dalajlamova působení a tibetského buddhismu, což je u nás vzácností. Na rozdíl od kritiky

⁷⁵ (VESELÝ 2011)

⁷⁶ (PARENTI 2007)

Nečase, Jakla a Hájka je tato kritika podložená a neomezuje se na zjednodušování a cílené urážení. Navíc ve většině kritických článků u nás se kritizují spíše dalajlamovy návštěvy kvůli ekonomickým dopadům, které z návštěv často plynou. Dalajlamovo pokrytecké poselství však kritizuje samotné životní působení Jeho Svátosti a opírá se výhradně o zahraniční zdroje.

Pokud chceme nahlížet na věci objektivně, musíme věnovat pozornost nejen chvále, ale i kritice a pravdou je, že seriózně kritických zdrojů k tématům tibetský buddhismus a působení dalajlamy v České republice moc nenajdeme. České prostředí je naopak mnohem více kritické ohledně náboženství, jako je islám a křesťanství. U islámu je to dáno přistěhovalectvím mnoha muslimů do západní Evropy, odkud k nám často přicházejí informace o problémech střetu dvou rozdílných kultur. Také je to dáno mediálním obrazem světového terorismu, který je velice často spojován islámským radikalismem, navzdory tomu, že terorismus se vyskytuje ve všech civilizačních okruzích (ETA v Baskicku, IRA v Irsku, Tygři osvobození tamilského Ílamu na Srí Lance.). U křesťanství je to zase dáno provázaností s naší kulturou, což znamená, že křesťanství na rozdíl od buddhismu nemá u nás mystický nádech orientu a díky svému postavení jakožto dominantního náboženství je pravidelně podrobováno silné kritice.

V článku *Šokující přiznání dalajlamy* je vidět veliké nepochopení autora písíciho pro Haló noviny. Píše: „*A kdyby skutečně západnímu světu šlo o pokrok a svobodu, pak by otázku Tibetu nechal na pokoji, protože návrat do středověkých poměrů by i Tibeťanům ve své většině byl těžko přijatelný. A přes vcelku vysoké vzdělání dnešního dalajlamy nelze počítat s tím, že by - kdyby přece jen se v Tibetu vytvořila vláda lámů - překročil svůj stín a zemi vedl*

*k obecnému pokroku. Fanatizující víra totiž všude omezuje reálný pohled na svět, na lidi v něm a jejich postavení.*⁷⁷ Jak jsme již výše uvedli, dalajlama se vzdal své světské moci, kterou předal exilové vládě, vládě která není tvořena duchovními a je demokraticky volena. Co se týče fanatismu, sám dalajlama je dlouhodobým odpůrcem náboženského fanatismu. Sám napsal: „*Každá víra má schopnost vychovávat ušlechtilé a soucitné lidi a navzdory často odlišným filozofiím v tom jsou všechna náboženství úspěšná. Není však dobré propadnout fanatismu a intoleranci, naopak je potřeba respektovat a rozvíjet všechny formy duchovní praxe.*“⁷⁸ Ostatně slova o náboženském fanatismu už vyvrací samotný fakt, že je již mnoho let jeden z hlavních aktérů mezináboženského dialogu. Haló noviny se dalajlamou téměř nezabývají, a pokud ano, tak jej nevykreslují v příliš lichotivém světle jako například v zmiňovaném článku z roku 2011 nebo v článku *Tibeťané jsou proti odtržení Tibetu od Číny*⁷⁹ z roku 2004.

Až na pár drobných výjimek se české mediální prostředí k dalajlamovi staví téměř výhradně popisně (Mladá fronta dnes, Hospodářské noviny, Právo, Lidové noviny, Týden). Tradičně negativně se k dalajlamovi staví Haló noviny. Jejich postoj plyne z blízkosti ke KSČM, která má zase blízko ke komunistické straně v Číně. Velkou pluralitu názorů na dalajlamu nalezneme v Britských listech. Negativní postoje některých obchodníků vůči duchovnímu jsou většinou zapříčiněny pouze obavami o jejich ekonomické aktivity. Výroky bývalých státních činitelů Jakla a Hájka byly vedeny spíše v urážlivém duchu, než faktickou argumentací, mohlo by tedy jít o osobní antipatie nebo politicky motivované výroky. Výrok premiéra Nečase zřejmě plyne z neznalosti existence tibetské exilové vlády a obav o český export.

⁷⁷ (KOJZAR 2011)

⁷⁸ (GJAMCCHO 1992b)

⁷⁹ (JELÍNEK 2004, 11)

Závěr

Na otázku, zda návštěvami Jeho Svátosti poškozujeme zájmy naší republiky, není jednoduchá odpověď. Kdybychom chtěli chladně rozhodnout, vzít všechna „pro“ a všechna „proti“, zjistili bychom, že většina těch „pro“, tedy většina pozitiv, která z jeho návštěv plynou, nemůžeme nijak sumarizovat a měřit. Naopak to pravděpodobně nejvýznamnější negativum, dopad na česko-čínský obchod, částečně měřit lze. To odpůrcům dává výhodu snáze argumentovat v jejich prospěch. Avšak ohlédneme-li se na vyjádření nejvýznamnějších odpůrců v naší zemi, jejich argumentace je většinou velmi ubohá navzdory této výhodě, která hraje v jejich prospěch. Navíc se zdá, že v českém veřejném prostoru zaznívají negativní názory na dalajlamu více v poslední době, než tomu bylo dříve.

Také je zajímavé, že svou náklonnost k Jeho Svátosti projevilo mnoho pravicových politiků (Mirek Topolánek, Jan Fischer, Karel Schwarzenberg), ačkoli on sám smýšlí levicově. Jeho nejvýznamnější kritici u nás jsou nejčastěji z pravicově konzervativního spektra (Petr Nečas, Petr Hájek, Ladislav Jakl, iniciativa Akce D.O.S.T.). Mezi těmito významnými příznivci i odpůrci jsou na obou stranách věřící i nevěřící lidé. To, že jsou naše politické špičky v rámci této otázky nejednotné, není v rámci západní Evropy a USA nic neobvyklého. Všechny tyto rozpory bohužel zaplňují mediální prostor natolik, že z dalajlamova poselství, které s sebou přináší, se ve sdělovacích prostředcích nedozvíme téměř nic. Přátelství, které pojilo Václava Havla a dalajlamu, bylo jistě zárukou dalajlamových poměrně častých návštěv (v kontextu postkomunistických zemí) a zdá se, že Havlova morální autorita u nás částečně zastínila odpůrce dalajlamy.

V České republice se po revoluci otevřely velké možnosti spoustě lidem.

Mnoho z nich na své cestě k úspěchu chápalo vlastní bezohlednost a sobectví jako výhodu. Proto je pro naši zemi velmi užitečné čas od času hostit člověka, který zdůrazňuje soucit a snahu o vzájemné pochopení. Připomenout si, že obzvláště v době, kdy se v mnoha zaměstnáních vyžaduje dravost a asertivita, je potřeba praktikovat soucit a snažit se porozumět druhým. Samozřejmě, že důraz na soucítění v sobě má i křesťanská tradice, ale možná není od věci 14. dalajlamovi přesto naslouchat a uvědomit si, že soucit, ale i morální a duchovní rozměr je vlastní nejen naší náboženské tradici. Dalajlama ve své roli exulanta jezdí po světě a rozpoznává společné jmenovatele různých kultur. Téměř všechna náboženství zdůrazňují kromě disciplinovanosti právě soucit.

Dalajlama evropskému kulturnímu prostředí může nabídnout mnohé – svůj osobitý a kritický pohled na kapitalismus i komunismus, úctu a pochopení pro všechna náboženství i ateismus, buddhistické praktiky, které si může osvojit každý, aniž by praktikoval buddhismus. Díky v České republice téměř nedostupné konstruktivní kritice dalajlamy a díky jeho obrazu až příliš idylicky zkonstruovaného filmovým průmyslem, panují u nás zřejmě téměř romantické představy o Tibetu před čínskou okupací a o Číně v roli záporné síly. Nedá se ovšem říct, že by dalajlama této západní naivity zneužíval nebo ji sám přižívoval. Velká návštěvnost jeho přednášek, prodejnost mnoha knižních titulů, na kterých se podílel a které u nás častokrát vyšly i ve více vydáních, existence několika občanských sdružení podporujících Tibet, mnoho výstav s buddhistickou a tibetskou tematikou, vyvěšování tibetských vlajek – to vše jasně ukazuje, že nelze říct, že by jeho obliba v Česku klesala. Spíše se příznivci a odpůrci 14. dalajlamy více polarizují. Jeho kritika je dnes silnější, než kdy dřív, přesto má stále mnoho příznivců a podporovatelů. Jeden z nich – ten nejvýznamnější – však v lednu roku 2012 zemřel. Mnoho Evropanů

v posledních letech trápí problém multikulturalismu a mezináboženský dialog je jedna z nejušlechtilejších cest, jak tento problém řešit. Osobně se domnívám, že jsme v roce 1990 pozváním Jeho Svátosti započali cestu správným směrem a doufám, že roku 2011 u nás nebyl naposled.

Seznam použitých zkratek

Seznam literatury

BEDNÁŘ 2012 – Luděk BEDNÁŘ: Škodí našemu exportu více dalajlámismus, nebo nefunkční stát?. In: Česká pozice, <http://www.ceskapozice.cz/byznys/podnikani-trhy/skodi-nasemu-exportu-vice-dalajlamismus-nebo-nefunkcni-stat>, vyhledáno 2. 4. 2013

BĚLOHRADSKÝ 1997 – Václav BĚLOHRADSKÝ: Mezi světy & mezesvěty: filosofické dialogy. Praha 1997

Číně navzdory, ale opatrně. In: Lidové noviny XLII, 2010, 19. 2.

DEDÄN 2000 - Žagabpa Wangčhug DEDÄN: Dějiny Tibetu. Praha 2000

ERŠIL 2012 – Lukáš ERŠIL: Otevřený dopis předsedovi vlády ČR + odpověď předsedy vlády. In: Potala, <http://www.potala.cz/otevreny-dopis-predsedovi-vlady-cr-odpoved-predsedy-vlady>, vyhledáno 2. 4. 2013

Exportéři se obávají reakce Číny na návštěvu dalajlamy. In: Právo 1997, 9.9., 2

FENDRYCH 2011 – Martin FENDRYCH: Jakl: Dalajlama je kýč. In: Týden, http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/jakl-dalajlama-je-kyc_220082.html, vyhledáno 2. 4. 2013

FUCHS/KLANN 2011 - Andreas FUCHS: Nils-Hendrik KLANN: Paying a Visit: The Dalai Lama Effect on International Trade (studie na univerzitě v Göttingenu (Georg-August-Universität)) Göttingen 2011

GJAMCCHO 1990 - Tändzin GJAMCCHO: Prohlášení J.S. dalajlamy na závěr jeho návštěvy Československa. In: Tibinfo, <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=51>, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 1992a – Tändzin GJAMCCHO: Svoboda v exilu. Vlastní životopis. Praha 1992

GJAMCCHO 1992b – Tändzin GJAMCCHO: Světová komunita a potřeba univerzální zodpovědnosti. In: Tibinfo, <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=167>, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO/CARRIERE 1996 - Tändzin GJAMCCHO: Jean-Claude CARRIERE: Síla buddhismu. Praha 1996

GJAMCCHO 1997 - Tändzin GJAMCCHO: Přepis MD 1997. In: Forum 2000, http://www.forum2000.cz/cz/projekty/mezinabozensky-dialog/1997/prepis/#dalai_lama, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 2000a - Tändzin GJAMCCHO: Dopolnední zasedání 17. Října. In: Forum 2000, http://www.forum2000.cz/cz/projekty/konference-forum-2000/2000/prepisy/dopoledni-zasedani-17--rijna/#dalai_lama, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 2000b - Tändzin GJAMCCHO: Přepis MD 2000. In: Forum 2000, http://www.forum2000.cz/cz/projekty/mezinabozensky-dialog/2000/prepis/#dalai_lama, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 2000c – Tändzin GJAMCCHO: Transformace mysli. Praha 2000

GJAMCCHO 2002 – Tändzin GJAMCCHO: Přepis MD 2002. In: Forum 2000, http://www.forum2000.cz/cz/projekty/mezinabozensky-dialog/2002/prepis/#dalai_lama, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 2003 – Tändzin GJAMCCHO: Otevřené srdce. Praha 2003

GJAMCCHO/EBEN 2004 - Tändzin GJAMCCHO: Marek EBEN: Na plovárně s dalajlamou. In: Česká televize, <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne/20352216045-na-plovarne-s-dalajlamou/>, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 2006 – Tändzin GJAMCCHO: Dobré srdce: buddhistický pohled na Ježíšovo učení. Praha 2006

GJAMCCHO/MUYZENBERG 2009 – Tändzin GJAMCCHO: Laurenc Van den MUYZENBERG: Cesta pravého vůdce. Praha 2009

GJAMCCHO 2009 – Tändzin GJAMCCHO: Vesmír v jediném atomu. Praha 2009

GJAMCCHO 2011a - Tändzin GJAMCCHO: Prohlášení J.S. dalajlamy Tändzina Gjamccha o otázce jeho reinkarnace. In: Forum 2000, <http://www.forum2000.cz/cz/projekty/demokracie-a-lidska-prava-v-jihovychodni-asii/prohlaseni-jeho-svatosti-dalajlamy/prohlaseni-jeho-svatosti-dalajlamy-tandzina-gjamccha-o-otazce-jeho-reinkarnace/>, vyhledáno 2. 4. 2013

GJAMCCHO 2011b - Tändzin GJAMCCHO: Svoboda v Exilu. Vlastní životopis. 2. vydání. Praha 2011

HÁLA 2002 – Martin HÁLA: Náznak tání: Dalajlamovi emisaři navštívili Tibet. Respekt XLI, 2002, 11

CHALOUPKOVÁ/PROCHÁZKA 2002 - Lygžima CHALOUPKOVÁ: Miroslav PROCHÁZKA: Setkání s dalajlámou. In: Nový orient VII, 2002, 57

JELÍNEK 2004 – Jan JELÍNEK: Tibeťané jsou proti odtržení Tibetu od Číny. In: *Haló noviny* CLXVI, 2004, 19. 7., s. 1

Jižní Korea nepovolila návštěvu dalajlamy. In: *Lidové noviny* 2008, 31. 12, 8

KAPSTEIN – Matthew T. KAPSTEIN: Dějiny Tibetu. Praha 2011

KOJZAR 2011 – Jaroslav KOJZAR: Šokující přiznání dalajlámy. In: *Haló noviny*, <http://www.halonoviny.cz/articles/view/230303>, vyhledáno 2. 4. 2013

KORBEL 1999 – Petr KORBEL: Obchod s Čínou se výrazně podílí na vnější nerovnováze české ekonomiky. In: *Právo*, 1999, 18. 1., s. 14

KUČERA 2012 – Vladimír KUČERA: Export ohrožuje něco jiného než dalajlama In: Česká televize, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/blogy/195763-export-ohrozuje-neco-jineho-nez-dalajlama/>, vyhledáno 2. 4. 2013

Disneyho studia ustoupila čínské vládě. In: *Lidové noviny* 7. 2. 1998

MIŇOVSKÝ 1990 – Pavel MIŇOVSKÝ: Dalajláma se zajímá o Československo. In: *Lidová demokracie* XLV, 1990, příloha č. 5, 9

NEČAS 2012 – Petr NEČAS: Otevřený dopis předsedovi vlády ČR + odpověď předsedy vlády. In: *Potala*, <http://www.potala.cz/otevreny-dopis-predsedovi-vlady-cr-odpoved-predsedy-vlady>, vyhledáno 2. 4. 2013

NEUBAUER/PUTNA - Zdeněk NEUBAUER: Martin C. PUTNA: *Consolatio philosophiae hodierna*. Praha 2010

PARENTI 2007 - Michael PARENTI: Friendly Fuedalism; The Tibet Myth. In: Michael Parenti, <http://www.michaelparenti.org/Tibet.html>, vyhledáno 2. 4. 2013

PUŠOVÁ 2001: Radka PUŠOVÁ: Životní prostředí v Tibetu. In: Tibinfo, <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=205>, vyhledáno 2. 4. 2013

PUTNA 2011 – Martin C. PUTNA: Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století. Praha 2011

RINPOČHE 1996 – Sogjal RINPOČHE. Tibetská kniha o životě a smrti. Praha 1996

SEEMANN 2006 – Richard SEEMANN: Mýtus zvaný horolezec Harrer: Esesák učitelem dalajlámy. In: Britské listy, <http://blisty.cz/art/31726.html>, vyhledáno 2. 4. 2013

SEMÍN/BAHNÍK 2012 - SEMÍN Michal: BAHNÍK Petr. Podpora Akce D.O.S.T. Petru Nečasovi ve sporu s Karlem Schwarzenbergem. In: Akce D.O.S.T, <http://www.akce-dost.cz/20120913.htm>, vyhledáno 2. 4. 2013

Soukromé písemné materiály občanského sdružení Potala

VALEŠ 2011 – Martin VALEŠ: Tibetský vůdce: Jsem marxista, řekl dalajlama v Praze. Havel to neslyšel. In: Týden, http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/dalajlama-v-praze-jsem-marxista_219777.html, vyhledáno 2. 4. 2013

VESELÝ 1990 – Petr VESELÝ: Tento týden pronásledovali dalajlámu Petr Veselý a Miroslav Zajíc. In: Mladý svět VIII, 1990, 31

VESELÝ 2011 – VESELÝ Daniel: Dalajlámovo pokrytecké poselství. In: Britské listy, <http://www.blisty.cz/art/61408.htm>, vyhledáno 2. 4. 2013

VONDRA 2012 – Alexandr VONDRA: Anketa: Jak rozumíte premiérem zmíněnému pojmu dalajlamismus?. In: Respekt, <http://respekt.ihned.cz/c1-57497930-anketa-jak-rozumite-premierem-zminenemu-pojmu-dalajlamismus>, vyhledáno 2. 4. 2013

WANGUOVÁ – Madhu Bazaz WANGUOVÁ: Buddhismus. Praha 1993

ŽIŽEK 2012 – Slavoj ŽIŽEK: Život v éře trvalého stavu ekonomické nouze. <http://www.centrum-cesta.cz/diskuse/22-zivot-v-ere-trvaleho-stavu-ekonomicke-nouze>, vyhledáno 2. 4. 2013

Příloha

